

UJ ÉLELET

NEMZETPOLITIKAI+SZEMLE

27/1888

S Z E R K E S Z T I K
DR. ANTAL ISTVÁN ÉS DR. VITEZ-NAGY IVÁN
B U D A P E S T

TARTALOM:

<i>Antal István dr.</i> : Kapunyitás előtt	1
<i>Asztalos Miklós dr.</i> : A „transilvanista gondolat”	6
<i>Tholvaly Károly és Takáts István</i> költeményei	15
<i>Bernát Gyula dr.</i> : Houston Stewart Chamberlain	16
<i>Farkass Jenő dr.</i> : Huszéves Nyugat	23
<i>Ybl Ervin</i> : Magyar táj- és életképképzés a Múcsarnokban	26
<i>Csanády György</i> költeménye	31
<i>Hiesz Géza</i> : Foujita (Műmelléklet.)	

Figyelő:

<i>Cz. I. dr.</i> : Külpolitikai szemle	32
<i>Bécsy Bertalan</i> : A földreformszabta új feladatok	36
<i>B. Gy. dr.</i> : Új átcsoportosulások küszöbén	38

Könyvek:

<i>Ybl Ervin</i> : Donatello (Nagy László); Szokolay Béla: A nagybányai művésztelep (Farkass Jenő dr.); Kozma Andor: Turán (Tóth Lajos); Magyar Földrajzi Évkönyv (—ni); Ravasz László: A magyar bánat (—gyó—); Aprily Lajos: Rasmussen hajóján (Kozocsa Sándor dr.); Komáromi János: Pataki diákok (Nyitrai N. László); Három orvosi könyv (ifj. Antal István); Bársony István: Az én világom (Nyitrai N. László); Bartóky József: Forgács (—gyó—); Szőke Sándor: Percek hegyén (h. s.); Goldsmith: A wakefieldi lelkész (—gyó—); Csűrös Zoltán: A fejedelem bujdosik (h. s.); Szikra: A tóparti remete (—gyó—)	42
--	----

Az Új Élet Kiadóhivatalának kérése olvasóihoz és előfizetőihez:

E számunkhoz „Felhívás a magyar közönséghez!” című tájékoztatónkat mellékeljük.

Kérjük mindazokat, kiknek kezei közé jut lapunk második évfolyamának e megnyitó száma, ne dobják félre azt és ne térjenek annak elolvasása után napirendre felette. Az a **pár pengő**, melyet előfizetési díj fejében az olvasótól és minden szépért és jóért lelkesedő magyar embertől kérünk, könnyen nélkülözhető a legcsekélyebb jövedelem mellett is, nekünk pedig minden **új előfizető** egy-egy újabb **győzelmes állomást** jelent a magyar jövőért vívott küzdelmes harcainkban.

Negyedéves előfizetőinket kérjük, hogy e számmal lejáró előfizetésüket megújítani sziveskedjenek a mellékelt csekkbefizetési lap felhasználásával.

Az Új Élet

megjelenik **minden hónapban** 3—5 ivnyi terjedelemben. Előfizetési ára **negyedévre: 3 pengő, félévre: 6 pengő, egész évre: 12 pengő.**

Egyes szám ára 1 pengő.

Aki 10 előfizetőt gyűjt lapunknak, az teljesen **ingyen** kapja egy évig az „Új Élet”-et. Gyűjtőleveket készséggel küld a Kiadóhivatal.

Az előfizetési összeget a Centrum Hitelszövetkezethnél lévő folyószámlánkra (**Budapest. IX., Ferenc-körut 38**) kell befizetni **postautalványon** vagy a mellékelt **csekk befizetési lapon** (csekk számla szám: 53.336).

Minden más levélpostai küldemény az „Új Élet” **szerkesztősége és kiadóhivatala** címére, **Budapest, Köztelek-u. 1. szám** küldendő.

Telefon: József 134—91.

Hivatalos órák: Minden délután 5—7 óra között.

Mutatványszámot kívánatra díjmentesen küldünk.

U J É L E T

NEMZETPOLITIKAI SZEMLE

Felelős szerkesztő Dr. vitéz NAGY IVÁN

Főszerkesztő Dr. ANTAL ISTVAN

Főmunkatársak :

Dr. Bernát Gyula

Dr. Czakó István

Dr. Farkass Jenő

KAPUNYITÁS ELŐTT.

Nincs teremtett lélek az országban, akit meglepett volna a választások eredménye. Még csak politikus-jövendőmondónak sem kellett lenni ahhoz, hogy előrelássuk a kormány megsemmisítő győzelmét. Wekerléről mondják, hogy ő csak akkor érdeklődött a nemzet akarata iránt, mikor biztosan tudta, hogy ez az akarat mit fog neki válaszolni. Nos tehát a decemberi választások előtt Wekerle is nyugodt lélekkel fordulhatott volna a nemzeti akarat felé: egy pillanatig sem volt kétséges, miként fog szólni a válasz. Sőt talán még az öreg Wekerle is csodálkozott volna, hogy az általa feltett kérdésekre olyan harsogó „igennel” válaszol a nemzet és az elvéve mégis előmerészkedő „nem”-ek mily halkán és bátortalanul csendülnek ki a választási koncert meglehetősen egy melódiára hangszerelt muzsikájából.

Természetesen most is akadnak ünneprontók, akik fanyar mosollyal térnek napirendre a választási koncert, avagy, hogy a félhivatalos hasonlatot használjuk: „hajtóvadászat” eredménye fölött s nem annyira a nyulak jószántának, mint inkább a hajtók arravalóságának tudják be a kormány döntő választási sikerét. Annak a bizonyos szelid hatásági „irányításnak”, — a győzelmes többség egyik korifeusától származik ez a nem minden malícia nélküli megjelölés — amely oly gondosan tudta mentesíteni a választóközönséget az uralgó kormányzati rendszertől elűtő politikai eszmék és elvek zavaró befolyásától. Meg vagyunk győződve arról, hogy a választók nagy többsége akkor is a mai politikai rendszer oldala mellé áll, ha ez a hatásági „irányítás” kevesebb buzgalommal teljesíti kötelességét s az ellenzék akkor is teljes vereséget szenved, ha a mozgási és agitációs szabadsága nem őrlődik fel a vidéki közigazgatás tulbuzgalma ellen vívott meddő küzdelemben.

A választások sorsa a mai demokratikus, általános választójogos világban nem annyira a pártok elveinek és programjainak tartalmi értékétől, a pártvezérek, egyéni kiválóságától, mint a pártgépezet erejétől, szervezettségétől és teljesítőképességétől függ. Nincs olyan politikai irányzat, amely megfelelő szervezet, főleg az azt mozgató: pénz segítségével ne tudna nálunk többséget szerezni magának, még akkor is, ha az általa hirdetett politikai program nem egyezik a nemzet nagy többségének az akaratával. Ha pedig a párt történetesen uralmon van, nincs hatalom, mely az alkotmányos küzdelem nyílt összecsapásában megbuktathassa. Az egyik legősibb alkotmányos

nemzet vagyunk a világon, parlamentarizmusunkat úgy korban, mint fejlődésben és strukturában a klasszikus angol parlamentarizmus testvérének tartjuk és mily különös, szinte bizarr játéka a sorsnak: még nem volt eset Magyarországon, hogy a parlament adjon kormányt az országnak, arról nem is szólva, hogy a parlament kormányt buktasson. Az ellenzék a mostani választások során is soha egy pillanatig sem volt kétségben aziránt, hogy a kormányt megbuktatni nem tudja s a választási küzdelemben való részvételét inkább a „pour l'honneur du drapeau” gondolata, mint a kormányhatalom átvételének a szándéka irányította. A kormány a maga pompásan szervezett és fegyelmezett pártgépezetével, amelyben a főispántól kezdve a segédjeyzőig és az adóellenőrig az egész közigazgatás egyetlen központi akarat végrehajtó szerve volt, az ellenzék semmiféle komoly választási erőtenyezőt sem tudott szembeállítani. Szervezettség, pénz és hatalom híjján, nélkülözve a stratégiai egységet, a programmbeli határozottságot és a politikai célkitűzések világosságát, menthetetlenül összetörött a kormánypárt összehasonlíthatatlanul magasabb szervező és taktikai készséggel vezetett választási frontjának a drótkadályai előtt. Segítője volt e katasztrófális vereségnek még a közvélemény teljes fásultsága is a közélet nagy kérdései iránt. A forradalom utáni évek intenzív politikai agitációja ugylátszik hosszú időre előre feltétele a közvélemény politikai akcióképességét, amelyből hiányzott minden energia egy esetleges rendszerváltozás előidézésére. Nem is szólva arról, hogy ez az esetleges rendszerváltozás — tekintve a parlamenti ellenzék siralmas állapotát — valóságos sötétbeugrás lett volna, amittől az a közelmúlt „sötétben ugrándozásaira” meglehetősen reáfizetett magyar társadalom érthetően irtózott.

Hála tehát e választási apparátus érdemeinek a kormányelnök ur az összeülő parlamentben olyan hatalmas többséggel rendelkezik, mint soha, egyetlen kormány a világon, mióta parlamenti kormányforma létezik. Akaratát, koncepcióját, programját — mint mondani szokás — száz percentig érvényesíteni tudja s nem kell meglepetésektől tartani, hogy egyik, vagy másik javaslata nem megy át a törvényhozás retortáján. Legfeljebb saját táborán belül érhetnék meglepetések, hiszen ez a tábor a világnezeti, osztálybeli és politikai heterogenitásnak olyan mintapéldánya, amelyre talán szintén nincs precedens a parlamentarizmus történetében. A „csizmás” törpebirtokektól a „monoklis” ezerholdasig, a kisiparostól a nagykapitalistáig, a „szürke” lateinertől a vármegyei dzsentriig épp úgy megtaláljuk minden társadalmi réteg képviselőjét a parlamenti többség soraiban, mint a konzervatív, agrárius mentalitású, szélső jobboldali fajvédőtől a mérsékelt keresztény kispolgáron át a merkantilis szellemű s a baloldali radikalizmussal kacérkodó liberálisig a politikai kaleidoszkóp minden elképzelhető színárnyalatát. Jelölül annak, hogy a pártot nem az osztályérdekek és a politikai elvek azonossága, hanem egészen más erők — alkotója vaskeze, nemkülönben a kormányhatalom nyújtotta politikai, társadalmi és gazdasági rekompensációk centripetális ereje — tartja össze.

Egyetlen uralkodó árnyalatot azonban mégis fel lehet fedezni a kormányzó többség arculatán: a régi u. n. „hivatásos” politikusok kasztjának az elmúlt évtizedek alatt olyannyira megszokott és megkopott színei ismét felrepültek a magyar politika árbócrudjára. A választási „hajtóvadászat” ebből a szempontból aztán igazán kifogástalanul működött: sikerült visszatelepítenie a képviselőház padsoraiba a múlt század politikus nemzedékének színe-javát, a kiegyezés utáni hatvanhe-

tes u. n. „risorgimento“ korszakának itt felejtett epigonjait, akik kifelé az Ausztriával való államközösség, befelé pedig a frázisokban önmagát kiélő, tartalom és koncepció nélküli szabadelvű „fortwurstlizásban“ látták megtestesülni a magyarság politikai ideáljának alfáját és omegáját. Ezt a politikus generációt a háboru és a forradalmak szélvihara pehelyként sodorta le a magyar közélet szinpadjáról; a háboru roppant katonai, kül- és belpolitikai, gazdasági, közigazgatási és szociális feladataival nem volt erejük megbirkózni, a forradalmak destrukciójával nem volt bátorságuk szembefordulni. A nemzet legtragikusabb pillanataiban tűntek el a történelem sülyesztőjében anélkül, hogy a háboru utáni világalakulás bennünket is érintő, nagy kérdéseinek megoldásában szavuk lett volna. Ez már annak az ifjú és tetterős politikus generációnak a vállaira nehezedett, amelynek 1919. augusztusra nyitotta meg az utat a magyar közélet magaslatai felé s amely a monarchia likvidálásának és az új Magyarország alapjai lefektetésének történelmi feladatát, ha több józan és természetes ösztönösséggel, mint tudatos politikai intelligenciával is, de mindenesetre bátran, derekasan és becsülettel végezte el. Az ellenforradalom tüzeiben született e politikus nemzedék értéke és érdemei ma még a történelméi, amely bizonyára igazságos ítéletet fog mondani személyük, egyéniségük és tetteik fölött, bizonyára igazságosabbat, mint a választási „hajtóvadászat“ vezérkari főnöksége, amely főleg e fiatal politikus generáció kerületeit tüntette ki a „hatósági irányítás“ legkirívóbb buzgalmával. Természetes, hogy abszolút sikerrel, mert még hirmondójuk is alig került vissza a dunaparti kupolák alá, akik pedig visszakerültek, azok épen egyéniségük, születésük, koncepciójuk — tehát igazi belső tartalmi értékeik — feláldozása árán mentették meg mandátumaikat.

Valami érthetetlen idegenkedést tapasztalunk a kormányelnök ur részéről e fiatalabb politikus generációval szemben s ez az idegenkedés annál feltűnőbb és indokolatlanabb, mert hiszen már voltaképpen maga a kormányelnök ur sem számít ahhoz a nemzedékhez, amelyet a parlamentbe visszahozott. Talán e dicstelenül letűnt, de most újraéledt politikus-generáció azért áll közelebb a kormányelnök ur szívéhez, mert nem igen zavarja őt az egyéniségével, gondolataival, terveivel, tettvágyával s kezdeményező talentumával. Ebben a tekintetben a ferenc józsefi korszak kitűnő iskola volt, lévén az egyéniség, a jellem, a meggyőződés, az elvszilárdság, a hajthatatlanság „szalon és udvarképtelen“ erények e korszak politikai csillagzatai alatt. Érthető, ha egy olyan erős és szindus államférfiui egyéniség, mint a kormányelnök ur, nem igen tür hasonló egyéniség és koponya-klasszisokat maga mellett, de ha igaz az, hogy „gouverner c'est prévoir“, akkor, bizony a kormányelnök ur e tiszteletreméltó magatartásával súlyos hibát követ el a nemzet távolabbi és magasabb érdekei ellen. Az igazi államférfiu nemcsak az ő pillanatnyi hatalmi érdekeit tartja szem előtt, de a nemzet örök, nagy céljaira is figyelemmel van. S e célok távlatába szorosán beletartozik arról az államférfiu és politikus szukkreszcenciáról való gondoskodás is, amely hivatott lesz egyszer a kormányelnök ur megkezdett építő munkáját továbbfolytatni. S ha ezt a szempontot tekintjük, talán kár volt az ellenzéket — értve ezen annak bármely oldalát — tüzzel-vassal kipusztítani a parlamentből. Hány olyan fiatal, tehetséges, erőteljes politikus „palántát“ gyomlált ki ezzel örökre a mindenható választási intézőség a magyar közélet humuszából, amely később, megfelelő politikai és parlamentáris nevelés után nagy értéket jelentett volna a jövő magyar közélet számára.

Hiszen a magyar nemzetnek épen az volt a tragédiája, hogy a háboru utáni idők a nemzet legkritikusabb perceiben nem adtak olyan államférfiui „garnitúrát” az országnak, amely erőben és képességekben meg tudta volna közelíteni a nemzetre nehezedő feladatok súlyát és nagyságát s bár csaknem az összes „háboruviselt” európai államokban lassan-lassan egy egészen új, háboruban született politikus és államférfiui generáció veszi át a gyepelőket a „nagyöregek” kezéből, mi csupán ott tartunk, hogy ezt az egyszer már meglehetősen levizsgázott politikus társaságot igyekszünk új életre fiatalítani. Az olasz példára igazán könnyű és hálás dolog volna hivatkozni, de itt vannak a körülöttünk alakult új országok: Lengyel, Cseh országok, Ausztria, a balti államok, sőt maga Németország is, az ezek sorsát irányító államférfiak nevét jórészt hiába keressük a háboru előtti krónikák lapjain, Mussolini épp úgy „fiatal és ismeretlen jövevény” a politika terén, mint Pilsudszky, Benes, Musztafa Kemal, Primo de Rivera, Luther, avagy Seipel és Stresemann. S hogy mindegyikök igenis legény a talpán, azt senki sem vonhatja kétségbe. Ezzel a háboru alatt nevelkedett európai politikus gárdával szemben a magyar közélet, a miniszterelnök ur személyén kívül alig produkált olyan egéniségeket, akik klasszis dolgában felvehetnék a versenyt az európai politika mai intézőivel. S csodálatos, ahelyett, hogy megadnánk a lehetőségét egy új, méltó és hivatott politikus nemzedék feltörekvésének, a választási küzdelemben hősi halált halt mindenki, aki akár személyénél, akár érdekeinél, akár pedig elveinél fogva nem ahhoz az egyszer már hagtalanul eltűnt politikus nemzedékhez tartozik, amelynek egész agyrendszere a magyar öncéluság eszméjét sutba dobó, közös ügyes, dinasztikus ideológiára volt és van beállítva.

Várható-e ettől a nemzedéktől, amely kenyere-javát a ferencjózsefi korszak alatt ette meg, hogy a csonkaságában is nagy nemzeti célokat melengető, független Magyarország érdekeit a többi európai államférfiui stílusához méltó módon tudják képviselni, mikor egész multbeli politikai karrierjüket a nemzeti függetlenség eszméjéért küzdő politikai ideologia elleni harcnak köszönhetik?

Várható-e azoktól a politikusoktól, akik három-négy évtizeden keresztül arról akarták meggyőzni a nemzeti közvéleményt, hogy az integer, huszmillió Magyarországnak nem tud megállani Európa közepén Ausztria támogatása nélkül, hogy a csonkaország függetlenségének és a függetlenség összes gazdasági, politikai és nemzetközi attribútumainak elszánt, bátor és hajthatatlan bajvivói lesznek?

Várható-e azoktól az államférfiaktól, akik a háboru utolsó hónapjaiban olyan kétségbeejtő vakságot tanusítottak a magyar nép sürgető gazdasági, politikai, szociális igényei iránt, hogy fel tudnak emelkedni a mai idők sokkal nehezebb és bonyolultabb politikai, gazdasági és szociális problémáihoz?

Várható-e attól a politikus nemzedéktől, amely 1918. októberében ellenállás és tiltakozás nélkül adta át a közhatalmat a forradalmi tömegeknek, hogy egy esetleges újabb belső és külső krízis esetén nagyobb erélyt és határozottságot fog tanusítani?

Ezeknek a kérdéseknek feltevése mellett bizony százszor is meg kellett volna gondolni, hogy érdemes-e a választási „hajtóvadászattal” kipusztítani mindenkit, akit multja nem köt a háboru előtti korszak politikájához, aki ismeretlen és friss jövevény a magyar közéletben s talán egy-két részletkérdés, avagy egyéniségéhez, temperamentumának belső színeződése miatt ül az ellenzéki padokon, egy olyan politikus kaszt kedvéért, amely bizony nem épen dicsteljesen tette le a vizsgát

a nemzet legválságosabb napjaiban, de amelynek ugylátszik minden hibája és vétke mellett is privilégiuma van Magyarországon politikát csinálni.

Talán bizonyos mértékig megáll az a vád, hogy az általános választó jog lesülyesztette a parlamentnek színvonalát, de ha tárgyilagosak akarunk maradni, azt is meg kell állapítanunk, hogy az általános választójog szülte európai politikus generációnak sem értékei, sem tehetsége, sem alkotásai miatt nem kell szégyenkeznie a rendi korszak és az osztályparlamentek államférfiui előtt. Poincaré, Briand, Herriot és Painlevé nehéz időben ép úgy bizonyosságot tettek államférfiui hivatottságukról, mint akár Richelieu, Mazarin, Talleyrand, avagy Gambetta a maguk korában. Baldwin, Lloyd George és Macdonald ép úgy nem marad le klasszis dolgában Pitt, Fox és Gladstone mellett, mint Marx, Stresemann és Luther egyéniségét nem tudja elhomályosítani a Bethman Hollwegek, Kiderlen Wächterek, vagy Bülowok emléke, pedig az előbbieket már azoknak a társadalmi osztályoknak a reprezentánsai, akik előtt az általános választójog nyitotta meg a parlamentek kapuit.

„Lehet, hogy megváltozott a parlament összetételének külső képe — írja Barthélémy, a Sorbonne híres profeszora, lévén a viták hangja szenvedélyesebb stílusa pedig kevésbé előkelő, de ez a változás nem jelenti azt, mintha a mai parlamenti politikusok erkölcsi és intellektuális színvonala alacsonyabb lenne a régiekénél, és buzgalmuk, odaadásuk is vesztett volna erejéből a közügyek iránt.“

Miért csak nálunk lenne katasztrófa, ha a képviselőházban olyan erők is szóhoz jutnának, akiket nem approbált sem osztályhelyzetük, sem protekciójuk, sem elvi meggyőződésüknél fogva a mindenható választási vezérkar s akik esetleg ellenzéki padokon saját belső énjüket és meggyőződésüket követve jobban hiszik szolgálhatni a magyarság közügyét?

Miért van nálunk még az egyenlő startnak a lehetősége is kizárva azok előtt, akik nem tartoznak a kormányzó többség uszályához, azok mellett, akiknek csak az az egy kvalifikációjuk, hogy odatartoznak? A politikai, diplomáciai talentum is olyan, mint a művész tehetsége: osztály és rangkülönbség nélkül van szétszórva az emberek között; miért vannak tehát kizárva még a harc, az érvényesülés lehetőségéből is azok, akiknek nincs meg a hivatalos fémjelzésük, azok mellett, akiket csak ez a hivatalos fémjelzés tesz nélkülözhetetlenekké? A politika súlypontja nem a pártokon, hanem az egyéneken nyugszik s a tehetséges, jellemes, politikus bármely párton is sokkal nagyobb érték az ország számára, mint a tehetségtelen, jellemtelen és megbizhatatlan, akár a „legkonstruktívabb“ padokon is. Miért nem tett tehát különbséget a választások sorsát irányító fej és kéz ember és ember között s miért csak a „pártot“ nézte, amikor feltárta a parlament kapuit a Csonka-ország első országgyűlése előtt?

Lehet és adja Isten, hogy ez a parlament nagyot, maradandót fog alkotni a nemzet számára, de hogy csupán egy ember életére építi fel az existenciáját, az a választás tapasztalatai alapján bizonyos. De mi lesz, ha — Isten ments — ez az ember is kidől és darabokra török az a párt, amelyet az ő vaskezén kívül, leginkább csak a párt és a személyi érdekek abroncsa tart a kormány háta mögött?

Ott leszünk, mint 1919. augusztusában: az ismeretlenek, a jövővények, vagy ha jobban tetszik „a kalandorok korszaka“ következik.

A „TRANSILVANISTA-GONDOLAT.”

AZ ERDÉLYI AUTONOMISTA TÖREKVÉSEK.

Az erdélyi kérdés hovatovább jobban foglalkoztatja a magyarországi közvéleményt. Mintegy két éve fordult fokozottabban feléje az érdeklődés, mikor Erdélyben a „Magyar Párt” kiléphetett a politikai szereplés nyílt színterére. Bár a kérdéssel a dolog természetéből kifolyólag leginkább erdélyi emberek foglalkoznak, a problémát Magyarországon a maga eleven valóságában mégis nem erdélyi ember *Szegfű Gyula*¹ tárta a magyarság szeme elé.

Azóta — eltekintve a napilapok elmefuttatásaitól, amelyek magukon viselvén a napivonatkozások izét a magasabbrendű megállapodásokig felemelkedni nem tudhatnak — egészen a legutóbbi időig Magyarországon nem érintették az erdélyi kérdések szorosán vett főtárgyát, az erdélyi autonomista törekvést, a transilvanista-gondolatot. Az erdélyi kérdésnek politikailag jelentéktelenebb mellékágai kerültek inkább az érdeklődés homlokterébe, Erdély irodalmi, művészeti, kulturális, egyszóval szellemi élete. Az erről szóló gazdag, leginkább ismeretteretésre törekvő cikkek közül jelentőségében messze kimagaslik három erdélyi kálvinista kitünőség, a kintélő *Ravasz László* és *Imre Sándor* s az Erdélyben maradt *Makai Sándor* egy-egy tanulmánya az erdélyi lélekről vagy az abból fakadó szellemről.²

Ez a három tanulmány különösen fontos azért, mert — jussanak legyen bármely eredményre, lényegtelen — az erdélyi lelkiséget tárgyalhatónak ismervén el, alapvetésül szolgálhatnak az olvasóknak *Szegfű* tanulmányához, aki ép az erdélyi lélek létjelenségét, az erdélyi tudatot ítélte az erdélyi probléma alapjának.

Erdélyben intenzívebben foglalkoztak a transilvanista-gondolattal. *Gyárfás Elemér*, az erdélyi élet egyik jelentős tényezője már, husz és egynehány éve hirdetője a transilván-gondolatból fakadó szellemnek.³ A kisebbségi magyarság egyetlen nemzetpolitikai szemléje a „Magyar Kisebbség” az erdélyi történelem megírására kitűzött pályázat kapcsán 1925-ben magas szintű alapozással foglalkozott Erdély öncéluságával. E sorok írója három tanulmányban igyekezett az erdélyi multban jelentkező erdélyi sajátságokat leszegezni, az erdélyi mult előadását átértékelni az öncélú Erdély eszméjéből következő transilvanocentrikus látószögbe.⁴

Legutóbb Magyarországon is Erdélyben is jelentős összefoglalás

¹ *Szegfű*: Az erdélyi probléma. Napkelet 1925. máj. Utóbb Magyar Kisebbség 1925.

² *Ravasz*: Erdélyi lélek. Prot. Szemle 1925. jun. és Nagyenyedi Album. 1926. *Makai*: Az erdélyi szellem. Prot. Szemle. 1926. márc. *Imre*: Töredékes gondolatok az erdélyi szellemről. Nagyenyedi album. 1926.

³ *Gyárfás*: Erdélyi problémák. (Összegyűjtött cikkek. Kvár. 1923. Bethlen Miklós életrajza. Dicsőszentmárton. 1923. Egyenes uton 1926.

⁴ *Asztalos*: I. Az erdélyi tndat kialakulása. II. Az erdélyi mult tanulságai. III. Szavak Erdély története elé. Magyar Kisebbség 1926.

jelent meg a transilvanizmusról. Budapesten Nagy Miklós folalkozott a kérdéssel bizonyos egyoldalúsággal, Erdélyben Kristóf György, a kolozsvári román egyetem magyar profeszora tárgyalta szélesebb alapon, erdélyibb megértéssel.⁵

A transilvanista-gondolat irodalmának nekilendült gazdasága maga is mutatja, mennyire fontos és alapvető jelentőségű szerepe van ennek a gondolatnak az egyetemes erdélyi kérdésben. A transilvanista-gondolat a Magyarországi magyarságot kétszeresen érdekli. Először, mert ez Erdély jövőjének az alaphangja s Erdély jövőjén át az ezeréves közös faji sors kapcsán Erdély sorsa őt is érdekli, másodsor, mert a csonkaországi magyarság előtt a gondolat alapjában véve szokatlan s attól többnyire idegenkedik is. Ennek a magyarázatát Kristóf adta: „Mindenki ráébredt Erdélyre. A Királyhágón túl azért, mert Erdély elveszett, noha addig talán nem is tudtak róla, hogy Erdély hozzájuk is tartozik. Az Erdélyben itthon maradók pedig ráébredtek arra, hogy ők most már csak erdélyiek, holott idáig alig vették észre, hogy ők nem egészen magyarországiak, hanem egy kicsit erdélyiek is.” Ez a ráébredés Erdélyben a létezés, Magyarországon a hiányérzés érzetével járt. Érthető tehát, hogy az új életre kelt transilvanizmus Erdélyben inkább talált megértésre, lévén ott életforma, mint Magyarországon, hol lényeg nélküli teoriának tekintik.

A kérdés meglátása is merőben két egymástól elütő szempontból történik Erdélyben és Magyarországon. Erdélyben inkább számolnak az erdélyi viszonyok bizonyos változtathatatlan adottságaival, míg Magyarországon ezeknek a viszonyoknak figyelmen kívül hagyása, vagy optimista és így felületes elnagyolása jellemzi az ítélkezők ítéleteit. Erdélyben a transilvanizmus nem egy bizonyos ottélő faj privilégiuma, ami annak az egy fajnak supremáciáját volna hivatott a másik két faj felett biztosítani, hanem egyedül adódható közös életforma mindhárom faj számára. Magyarországon annyiban tulajdonítanak csak fontosságot a kérdésnek, amennyiben az a magyar fajnak már nem is biztos fejlődhetését és zavartalan életét, hanem fensőbbiségét is biztosítaná. Mondhatjuk, hogy a transilvanizmus Erdélyben a fajok liberalizmusának, Magyarországon a magyar faj imperializmusának gondolata. Talán felesleges is megjegyezni, hogy míg az első reálpolitikai program, addig utóbbi ma csak utópista gondolat lehet Erdély változtathatatlanul adott földrajzi és néprajzi adottságában.

Mint említettem e kérdésben először Szekfü Gyula foglalt komolyan állást. Tulajdonképpen abból a két mondatból indult ki, mely a Magyar Kisebbségben így foglalta egybe a transilvanista gondolatot: „Erdély valami sui generis politikai és erkölcsi fogalom, külön fejlődő egysége vallási és ethnikai különféleségeknek.”⁶ Igenis nekünk, erdélyi magyaroknak megvolt és máig is megvan a mi sajátos erdélyi magyar jellegünk, mely, bár a Királyhágón túlról szakadtunk el, a sajátos föld hatása alatt vált olyanná.” Szekfü belátta, hogy bár Erdély elszakadása „idegen erőszak” hatása alatt ment végbe, a „politikai tények lelki következményeit most maguk az erdélyi magyarok vonják le.” Felhívja a figyelmet arra, hogy Gyárfás már megkezdte a „kisebbségi helyzet történetbölcsészeti igazolását” s az új erdélyi felfogás, mint egykor Cserey Mihály is, nemcsak a Habsburg, de a magyarországi befolyást

⁵ Nagy: Erdély jövője. Bp. Szemle. 1926 dec. Kristóf: Transilvanizmus. Erdélyi Irod. Szemle. 1926. jul.-dec.

⁶ Magyar Kisebbség. 1925. 153. l.

is károsnak tartja Erdélyre nézve. Erdély historiájából kicseng következetesen, hogy „Erdélynek buknia kellett,” valahányszor „saját érdekével nem gondolva, a magyar érdekeket helyezte előtérbe.” Boncolva a modern transilvanizmus történeti alapjait, úgy találta Szekfü, hogy azok nem elég erősek az erdélyi autarkia büszke építményének hordozására.” mégis a magyarországi magyarság nem ítélheti el az erdélyi magyarság törekvését, amely „a magyar nemzetiség történetileg létrejött változatait konzerválni, új életre kelteni akarja.” Tegyük félre korábbi politikai elveinkből öröklött illuzióinkat s ne sértse hiúságunkat, hogy magukra hagyott testvéreink nemzeti egységük biztosítása közben, minden magyarországi befolyásunkat eleve kikérik maguknak.

Szekfü hozzászólását a legkomolyabb jóindulat jellemezte s mikor kifogásokat emelt egy autonomista Erdély „történelmi alapjai” ellen, akkor csupán az a szellem itélt benne, mely a mult század nagy történettudományi virágzása közben Erdélyt mindig csak annyiban vette figyelembe, amennyiben az a magyarországi eseményekbe befolyt. Így és ezért látja ő az erdélyi problémát egy hosszú különállás alatt kialakult olyan dolognak, amely dolog most ismét élő valóság lett, de nem történeti következményként, hanem egyedül azért, mert az együttélés alatt azt a bizonyos kialakult erdélyiséget nem vették figyelembe, s így Erdély mostoha sorba kerülván, ismét előtérbe lépett.

E szerint nem az elbukásért van transilvanizmus, hanem a figyelemre soha nem méltatott egyszer kialakult transilvanizmusért következett be a bukás. Erdélynek lehetnek sajátos érdekei, miket figyelmen kívül hagyni bűn volt, de öncélúsága nem lehet.

Ez az álláspont a jóindulat negatiója, aminek oka abban rejlik, hogy a történelmi szemlélet a régi határokon belüli törhetetlen és soha meg nem szakítottnak vélt egységes összefüggő fejlődésnek a fajon és nemzetén túl az ország földterülete egységének látószögéből történik.

Szekfü tanulmánya után magam igyekeztem kimutatni azokat a történelmi alapokat, amik igenis megvannak, de csak akkor vehetjük azokat észre, ha a történelem előadását átemeljük az eddigi hungarocentrizmusból a transilvanocentrizmus értékelő látópontjába. Az erdélyi öntudat kialakulásának története után igyekeztem összegezni azokat az alapvonalakat, amelyeken a sajátos erdélyi történelem kialakult. Egészen röviden ezekben foglalhatjuk össze az erdélyi mult tanulságait.⁷

Erdély egységes és zárt: alkalmas politikai egyeddé lenni, alkalmas a szeparációra, önálló életre. Befelé azonban kevésbé lévén tagolt, ezen egységes volta miatt, további önálló részekre bomlásra nem alkalmas. Nyugati irányu, tehát a kulturális, gazdasági és hadi hatások is Erdélyre elsősorban nyugatról és északnyugatról, másodsorban délről, de keletről alig jönnek számításba s ép így Erdélyből is a hatások elsősorban nyugatra és északnyugatra, másodsorban délre, de keletre alig irányulhatnak. Középeurópa-hoz tartozik s annak keletre utolsó, délre utolsó előtti zónája. Már kezdetben a központi hatalmon kívüli saját közigazgatási hatáskörrel rendelkezett s egymástól szokásaiban, jogaikban s részben nyelvükben is eltérő nemzetiségű arculatu volt s a jellegét a történelem folyamán alkotmányosan végig megőrizte. Az erdélyi magyarság birtokos és nyugatraérző, a szászok kereskedő és délrefigyelő, a székelység közbirtokos, katona és délkelettel érint-

⁷ Lásd részletesen a Magyar Kisebbség 1926. 20—22. számaiban.

kező népelemmé alakult elég korán ki. Uniójuk érdekközösségen alapuló értelmi együttműködésnek szolgált alapjául s biztosította, hogy a három nemzet egyike sem tudott a többi fölött, azok kárára, sajátos érdekeinek megfelelő gazdasági, vagy politikai tulsulyra jutni, hanem minden esetben végül is Erdély érdekei biztosítottak. Külpolitikáját földrajzi érdeke eleve úgy határozza meg, hogy mindig a momentán erősebb keleti vagy nyugati szomszéd protektorátusa alatt, a gyöngébb ellen kénytelen, mint az erősebb védőfal fordulni. Az erők kiegyensúlyozása esetén azonban Erdély közép- és délkelet Európa faji és kulturális sajátosságainak békés közvetítő szerepére hivatott. Az önálló erdélyi államba nem a megdöntött magyar állameszme menekült, hanem az erdélyi addigi önállásszerűség fejlődött ki államiséggé, melynek jellege az erdélyi medence politikai jogu lakosságának tulsulya szerint magyar lett. Az országgyűlésnél hatalmasabb volt a központi hatalom. A fejedelmi szó végül is döntő volt s Erdély azt csak erősíteni, de gyengíteni nem tudta. A székelység ellenzéki szerepét partikuláris alkotmányos sérelmek, a szászszágét a gazdasági érdek és a Habsburg-barátság vezette. Egyedül a magyar ellenzék védte mindig az állam érdekeit. A magyarság volt az erdélyi állam államfenntartó ereje, komoly politikai nemzete. A fejedelmi Erdély csak semlegességében fejlődött. Külpolitikai befolyást, akár nyugaira, akár délkeletre csak ideig-óráig és csak teljes leromlás vagy súlyos áldozatok árán gyakorolhatott. Viszont a délkeletről reáirányuló imperiálista kísérletek is meddők maradtak. A XVII. században Erdélyben felsőmagyarországi politika lett irányadó s ez közvetve aláásta az erdélyi állam erkölcsi és gazdasági alapjait is. Így Erdély a XVII. században csak bukása árán lett a magyar állameszme refugiuma. Erdélynek a látszólag európai külpolitikába, valóban csak magyar belpolitikába való beleszólásra az adta meg a lökést, hogy kapcsolatban lévén a szintén protestáns északi államokkal, Erdély azt vélte, hogy nagyvonalu európai külpolitikát űz s ez neki nagy hatalmi állást biztosít. Erdély konstitúciójánál fogva eleve alkalmas volt a protestantizmus befogadására. Protestáns jellege előbb bel-, utóbb külpolitikai okokból domborodott ki. Az Erdélyben hamar általános lett s a katholicizmust is átható protestáns szellem segítette elő Erdélyben a nemzeti nyelvek érvényesülését s teremtette meg azt a nagy kulturalközösséget, melynek birtokában az erdélyi társadalom az államalkotó tudat hanyatlása, az erdélyi államkeret felbomlása után az erdélyi eszmét a saját erdélyi kulturtudatban tovább tudta vinni.

A protestantizmusban gyökeredző kultúra fejlesztette ki az erdélyi lelkeséget, ami túlélte az erdélyi államot. A nagyfejedelmi Erdély a centralizált Habsburgállamidea szolgálatában csak Magyarország gyöngítését célozta. A bécsi politika az eddigi államfenntartó magyarság gyengítésére a nemzetiségeknek erősítését játszotta ki. A XVIII. század elejétől kezdve Erdélynek a politikai jogokért küzdő, fajiságának öntudatára ébredt románság és a másik három nemzet egyenlensége az egyedüli átfogó nagy problémája. Ezt a problémát nem oldotta meg Erdélynek Magyarországgal való 1848-as egyesülése sem, aminek pedig indító oka épen a magyarság faji védekezése s az ősi alkotmányosság nemzeti függelenséget jelentő visszaállítása volt. Az egyesülés után Erdély véghely szerepe teljesen megszűnt s egészen Budapest szellemi és gazdasági uralma alá került. Ez a helyi értékek elsenyvesztését eredményezte s bebizonyította, hogy Erdélynek s népeinek oly sajátos érdekei vannak, hogy nem lehet Erdélyt egyéb

területről, egyéb terület érdekei szerint termelőleg kormányozni. A Budapestre irányuló centralizáció megbénította Erdély önálló gazdasági és szellemi életét, fejlődését. A leromlott gazdasági helyzet s a sok magyarországi szellemi munkalehetőség megindította a magyarság kivándorlását, ami főleg a szellemiség körében 1918-ig egyre fokozódó méreteket öltött s így a magyar faj helyzete 1867. és 1918. között határozottan súlyosbodott az erdélyi medencében. Csak az erdélyi szellem, az erdélyi kulturöntudat őriződött meg máig is alig csökkenve az idők változó folyamán s mentődött át az általános európai erőviszonyok eltolódása folytán beállott mai helyzetbe, ami egyedüli történelmi örökség, amely a változott viszonyok adta életbe átmenve, államalkotó erdélyi csira lehet.

Ha a figyelmes szemlélők a fentiek szem előtt tartásával igyekeznek a mai Erdélybe bepillantani — úgy vélem — rendelkezni fognak a legfontosabb előfeltétellel: a megfelelő helyes történelmi szemlélettel.

Ennek a helyes történelmi szemléletnek birtokában szólott hozzá Erdély jövőjéhez Nagy Miklós. Elismeri a transilvanizmust, az öncélú Erdély létjogosultságát, de ezt jellemzően a magyarországi véleményekre, nem a fajok liberalizmusától, hanem a magyar faj imperializmusától vezetelménye mondja ki. A cikk hangja még a „nemzetiségi tyukszemrehágás“ politikájának idején is kihívó lett volna s nem méltó sem a tárgy komolyságához, sem ahhoz a komoly organumhoz, melynek égisze alatt megjelent.⁸ 1926-ban végre is el kellett érkeznünk ahhoz a belátásig, hogy a politikai vagy nemzeti ellenfelek gunyos hangu becsmérése nem szolgálhat semminemű építőmunka alapjául.

Nagy Miklós cikke, bár semmi olyant nem mond, amit már valahol nem olvastunk volna, igen jelentős azért, mert az övé volt az első magyarországi hang, amely elismerte, hogy Erdély az erdélyieké! Ezért a cikket üdvözljük, amely ha nem is a transilvanizmus szellemében született, azért amellet emelt először komoly magyarhoni szót.

Erdély elvesztése okát Nagy a románság számbeli felszaporodásában, az unió utáni kormányzat sorozatos mulasztásaiban és a bécsi külpolitika miatt ellensúlyozatlan maradt hatalmas külföldi román propagandában látja. Erdélyt azonban tehertételnek látja Románia számára a román uralom alatt meg nem alapozható magyar-román együttműködés hiánya, a fenntartandó hadsereg terhei és az orosz invázió esetén veszélyessé válható hatalmas felületű magyar határ miatt. Szerinte Románia csak úgy állhat meg, ha az erdélyi hegyeken túli területeit visszaadja Magyarországnak s Erdély a maga három nemzetével autonom lesz. Ez Középeurópa érdeke is s „Erdély népe a magyarsággal az élén most, a nemzeti államok rendszerében a cuius regio, eius lingua elv korában is a nemzetek és nyelvek egyensúlyát s a harmónikus és békés együttműködés lehetőségét“ meg fogja teremteni.

Az első magyarországi elismerő nyilatkozattal majdnem egy időben írta meg *Kristóf György* tanulmányát a transilvanizmusról. Leszögeghetjük, hogy minden eddigi hozzászóló közül ő értette meg legjobban a transilvanizmus szellemét.⁹

Kristóf szerint erdélyiség van és volt, nem Trianon teremtette meg, hanem az unió kárhoztatta 1918-ig némaságra. A transilvanizmus

⁸ Budapesti Szemle. 1926. dec.

⁹ A tanulmány elején jegyzetben ő foglalja először egybe a kérdés irodalmát.

legvégső formája: Erdélyhez kötött, Erdély földjén végbemenő élet; az erdélyi ember sorsa.

Az erdélyi ember azonban nem azonos az erdélyi magyar fogalmával. a magyar transilvanizmus mellett van román és szász transilvanizmus is. Ugy elméleti, mint gyakorlati szempontból a magyar, szász- és román transilvanizmus önálló és egyenlő irányu alkotószervei magának a tulajdonképeni transilvanizmusnak. A transilvanizmus egy fajra nem korlátozható, minden Erdélyben élő egyénre vonatkozik. Erdélynek egy autochton népe sincs, a magyar, a román, a szász is vendég s mindhárom népfaj ethnologiai centruma Erdélyen kívül esik. Bár mindhárom faj a történelem folyamán a politikai határok ellenére is mindenkor lépést tartott a centruma kulturális életével mégis az erdélyi magyar más lett, mint a magyarországi, az erdélyi román és szász más, mint az egész románság és németiség.

A transilvanizmusban megfigyelendő, — Kristóf szerint — hogy az egyes fajok a centrumukhoz mennyiben viseltetnek centrifugalisan és centripetalisan, milyen a faj és az Erdélyen kívül élő fajcentrum kölcsönhatása egymásra. Valamint megfigyelendő az is, hogy Erdély egyes fajai mint viseltetnek egymással szemben. Az erdélyi ember élete az illető erdélyi fajta belső élete és a fajok egymás közötti életének mikéntjétől függ. „A valódi transilvanizmusnak a centruma Erdély. Erdély multja, az erdélyi lélek, az erdélyi magyar, román és szász nép, a maga faji értékeinek kifejlesztése és fajon tuli viszonylatban való forgalomba hozatala szerint és arányában“.

Kristóf a tanulmánya keretében fejtegette az erdélyi magyarságra vonatkozó részlettransilvanizmust. Élesen elítéli a székelység önálló kiemelését s megállapítja, hogy Erdélyben a magyarság körében csak egyféle transilvanizmus lehet, ami mindenkor azt jelenti: „Erdélyben magyarként élni.“ Az erdélyiség fogalmát a székelyeskedés fogalmával azonosítani, vagy helyettesíteni sem nem szabad, sem nem lehet.

Az erdélyi magyarság bizonyos tekintetben elfejlődött a magyarországi magyarságtól. Jellemzi a széles vonalú látás, a szellemi és közéleti sokoldalúság, a tudás minden vonatkozásban való megbecsülése (hatalmas iskolapolitika Cseri János óta), az értelmi világ tultengése az érzelmi felett, ebből következőleg a logicum, miből a transilvanizmus legjellemzőbb vonása, a mások személyének tudomásul vétele, elismerése, sőt megbecsülése következik. Mindezek ellenére az erdélyi és magyarországi magyarság közművelődési egységben volt és van, a magyar nyelv egysége által. A lokális elem mindig csak forrás volt az erdélyi magyarság szellemi életében, de soha sem öncél, sohasem önérték. „Amiből világosan következik a jövőre nézve is, hogy a nemzeti műveltség egysége és fejlődése a külön politikai határok között is lehetséges.“ „Az volna a transilvanizmus veszte és egyúttal az erdélyi magyarság halála, ha bármiképpen is kilépne és elkülönülne a magyar szellemi élet egységéből az egységes kulturális öntudat köréből, de elveszhet a transilvanizmus s vele az erdélyi magyarság akkor is, ha elfelejtené valaha azt, hogy ő maga mindig csak rész volt.“

A transilvanizmusban egyaránt van fajhoz és földhöz kötöttség. A transilvanizmus nem pusztán magyar separatum proprium ezek szerint, hanem egyetemes erdélyi élet, benne a faji hozzátartozás és a más ethnikum igen is összefüggő fogalmak.

Kristóf itt összegezett fejtegetéseit úgy vihetjük át a gyakorlati életbe, ha a transilvanizmus két szükséges elemének a fajnak és fajok

olyan bányá, gyár és kézipar lehetőségeit adja meg, amelynek termelése messze túlfedezi a mezőgazdasági hiányokat.

Erdély tehát gazdaságilag is egység lehet, ha erejét zavartalanul belső önfeljesztésére használhatja.

Ha pedig úgy képzeljük el, hogy az ipari termelés feleslegében jelentkező nemzeti vagyon könnyebb értékesíthetése, valamint a mezőgazdasági hiány könnyebb pótolhatása végett az import és export vámhatárok nem állítatnának fel, akkor a szabad kivitel és szabad behozatal úgy Magyarországnak, mint Romániának jelentősen megkönnyítené gazdasági helyzetét. A transitó forgalomban felállítandó vámhatárok még így is jelentős jövedelmet biztosítanának Erdélynek, ha helyes és észszerű vasuti politikával Erdély valóban elfoglalná a keletet nyugattal összekötő szerepét.

A transilvanista gondolat az Erdélyben élők életét akarja biztosítani, még pedig úgy, hogy a fajok önmagukban békésen fejleszthessék nemzeti kulturájukat s egymással zavartalan békében élhessenek. Ezt úgy véljük elérhetőnek, ha Erdély autonómiát nyerve politikailag keletre is és nyugatra is határt emel minden politikai befolyás ellen. Vámhatárait csak a transitó forgalomra állítja fel, különben úgy keletre, mint nyugatra nyitva volnának határai a kivitelnek és a bevitelnek egyaránt.

Ilyen politikai és gazdasági elvek alapján megindulhatna Erdélyben az a nyugodt és fejlődésre képes élet, amelynek szükségét és erejét egyaránt nélkülözzük ma úgy a magyar faji, mint a román faji centrumban, sőt egész közép Európában is.

Foglalkozunk a transilvanizmussal, mert nem teoretikus jelentőségű ez a magyarországiakra nézve sem, hanem közvetve fajunkat és egyedenként magunkat is elevenen érintő életforma.

Asztalos Miklós dr.

Magyar Telefon Hirmondó és Rádió R. T.

(a budapesti rádió adóállomás birtokosa)

ELADÁSI OSZTALYA. IV. HARIS-KÖZ 1.

Teljes rádió vevőberendezések, alkatrészek, labororium.

Antennaszerezések stb.

Mielőtt rádiókészüléket vesz, forduljon tanácsért cégünkhöz!

FALUSI REGGEL.

*Még alszom. Hét lágy fátyol takarja
arcom, de rajta átcsilingel
a poharakban a kávéskanál
ahogy reggelihez terít anyám
a verandán. Járása milyen
megnyugtatóan édes. Egy vonalnyira
kinyitóm a szemem: aranybarna-e
a függönyös homály: vajjon kinnt süt
a nap? Oh süt! És ezerézin ragyogásban
érezem kinnt a friss ízű reggelt:
a kertet. Hátul rucák érdes hangjában
él már az udvar. Elül az uton
átrecseg egy szekér; mintha ép rajta
érkeztem volna meg: felébredek.*

Tholvaly Károly.

ZONGORASZÓ AZ ESTI UCCÁN.

Csüggedt bandukoló az esti néptelen uccán,
Mohón fölfigyelek: zongora szól valahol.
Elnehezült lábam frissen lép újra ütemre,
S édes kép jön elém ringva a lenge zenén,
Édes távoli kép, a vágy ábrándja, egy otthon.
Mint külön kicsi nap, izzik a villanya és
Mindent bearanyoz a csöpp fészekben. A testes
Bútorok, a család néma cselédei is
(Tétlen percek ezek) lustán heverésznek a fényben.
Most csak a zongora szól, húrjai énekelik
Hangosan azt a dalt, mely némán zeng a szivekben...
Elhallgat a zene hirtelen, oszlik a kép.
Elrévült szemeim fölocsudnak. A néptelen uccán
Hűvös szél zakatol, szomoru fény hunyorog.
Kétoldalt hidegen, zárkózva állnak a házak,
Egy se bocsájtana be engem, a halk idegent.
Térre torkol az út: itt lomhán ül a sötétség,
Erre csak egynéhány vézna sugár csavarog.
Arnyék otthona ez, bokrok dideregnek a szélben,
Mint az az árva, aki éjszaka itt kuporog.

Takáts István.

HOUSTON STEWART CHAMBERLAIN.

(1885—1927.)

Mikszáth Kálmán nem is egészen új igazságot fedezett fel akkor, amidőn egyik regényében rámutatott arra, hogy a vagyon élvezésének a tudománya sokszor nehezebb, mint a vagyon megszerzésével járó küzdelmek, Mikszáth a maga szellemes modorában ehhez a megállapításhoz még azt is hozzáfűzi, hogy a zsidó népek csakis a vagyon megszerzéséhez értenek, míg az élvezés művészete a legtöbbször ismeretlen előttük.

Nagyon kevés éleslátás kell annak a megállapításához, hogy kortársaink között milyen sokan vannak, akik vagy egyáltalán nem, vagy csak egy részét használják ki azoknak a lehetőségeknek, amelyek a rendelkezésükre állanak. Nem annyira a könnyebben méltányolható és anyagi eszközök által is megszerezhető javakra kell itten elsősorban gondolni, hanem főként azokra az ajándékokra, amelyeket akár a tudományos gondolkodás eredményei, akár pedig a művészi munka termékei jelenthetnének számukra. Az embereknek igen nagy része vak és süket mindezekkel szemben, s ezért igen sok, és maradandó értékű élvezettől esik el.

A jelenkori írók közül talán senki sem vállalkozott nagyobb készültséggel és tehetséggel arra a munkára, hogy az embereket megismertesse a körülöttünk fekvő kincsekkel; mint Houston Stewart Chamberlain. Az emberi kultúra fáradozásainak gyümölcsei, mint a természet szépségei és rejtelmességei foglalkoztatják ezt a hatalmas és polyhistorinak joggal mondható egyéniséget, aki egyformán otthonosan érzi magát a természettudományok laboratóriumaiban, mint a wagneri zenedráma esztetikai méltatásában.

S ez a nagy és mindenre kiterjedő érdeklődés jellemzi legjobban törekvéseit és életfelfogását, amelynek alapja az, hogy az értelem, az intellektus egyik főfegyverünk abban a küzdelemben, amellyel a bennünket környező jelenségeknek megértésére, illetve a világgal való kibékülésre, más szóval a megelégedésre törekedhetünk. Chamberlain egészen másképpen képzei a világnak a tudományosság által való meghódítását, mint azt általában véve azok a kísérletek gondolják, amelyeknek kissé otrombán hangzó jelszava az, hogy „a tudomány hatalom!” Ettől a tudományosságtól nemcsak, hogy távol áll Chamberlain, hanem határozottan ellenséges álláspontot foglal el vele szemben, és az igazi tisztánlátásnak, a dolgok lényege megismerésének egyik legnagyobb akadályát látja benne.

Tehát a tudomány még önmagában véve nem elegendő és pedig azért nem, mert ez a meghatározás nem pontos és „tudomány” jóformán annyiféle van, ahány gondolkodó. A tudományosságnak ez a sokfélesége inkább valami egyéni út és szint adnak a dolgoknak, s azért nem veszélyeztetik a megismerés helyességét. Csak azt a szempontot kell figyelemben tartanunk, hogy minden tudomány lényegileg két fő kategóriába sorolható, az egyik az igazi, az értéket képviselő

tudomány, amely a világ fölé emeli az embert, a másik pedig a tudománynak az a faja, amely pedánszá, aprólékossá tesz. amely nem ad perspektívákat, eredményei nem nagy, mindent átfogó teoriák, hanem unalmas és az egerek táplálékára praedestinált foliánsok.

Tehát: a tudomány felemel, de csak az igazi tudomány, — ez Chamberlain gondolkodásának a kiinduló pontja és minden érvelésének alapvető tétele. Éppen azért igazi tudósok csak azok, akik maguk is ki tudnak emelkedni abból a szűk körből, amelybe a szakmabeliség, a specializálódás őket olyan sokszor taszítja. A részletekben elvész az áttekinthetőség, ezért az igazi ideál a minél többfélét tudás révén érhető el, s ezt leginkább a dilettánsok közelíthetik meg: ezért egyik leg-híresebb munkájában Chamberlain hosszú részleteket szentel a dilettantizmus dicséretének.

Csodálatos párhuzam, össze nem egyeztethető ellentétek; tudományos világnézet és egyuttal a dilettantizmusnak a dicsőítése. Vajjon nem olyan filozofussal van-e itten dolgunk, aki — mint bizony sok esetben az egyébiránt rendkívül szellemes G. B. Shaw is, — a feltűnés kedvéért állít abszurdumokat? Egyik méltán legtöbbet olvasott könyvének, a „XIX-ik század alapjai”-nak előszavában említi Chamberlain, hogy ő tanulatlan ember, s ez adja meg egész tevékenységének alapjellemtvonását. És hogy ennek dacára miért vállalkozik könyveknek a megírására, arra Goethenek egy szép mondásával felel „der Geringste Mensch kann komplett sein, wenn er sich innerhalb der Grenzen seiner Fähigkeiten und Fertigkeiten bewegt.“ Az értelmezés hangsúlya a mondat első felén van: a legkisebb, a legjelentéktelenebb ember is lehet tökéletes. Vagyis: a legigénytelenebb, a legegyszerűbb filozofia is lehet jelentékeny ha az adott lehetőségek határai között mozog, ami nem csak azt jelenti, hogy nem törekszik többre, mint amennyit elbírn, hanem azt is, hogy nem fukarkodik mindenét odaadni, amije van.

De ezek így önmagukba véve csak szavak, üres frázisok, minden különösebb érték nélkül, nagyszerű tervek, amelyek azonban csak a megvalósulás révén lesznek értékesekké. Chamberlain nem marad adós ennek a munkának az elvégzésével: egész tevékenysége nem más mint egy óriási méretű kísérlet alaptételének beigazolására. Miként a hódító Robur, Jules Verne regényében, minden energiáját annak a bebizonyítására fordította, hogy a csavarrendszerű repülőgépe a jövő, így Chamberlain is erre használja minden tudását, képességét és invencióját, hogy egészen eredeti és sajátos életfelfogásának gyakorlati következményeit bemutassa.

A legfőbb ideál, amelyért rajong az emberhez méltó életnek élése, s vajjon lehet-e ennek az életnek a szabályait paragrafusokba folytatni? Az élet a biológusok szerint a környezettel való összeköttetés, tehát a környezetemnek minél szélesebb területével tartok fenn intenzívebb összeköttetést, annál magasabb és emberhez méltóbb életmódnak a feltételeit sikerült magam részére biztosítanom.

De azokat a forrásokat, a melyekből ez a filozófia fakad, azt is lelkemnek kell táplálni. Az első lépést felfelé, a magasabb rendű élet felé, csak akkor tudom megtenni, ha én is érzem magam felett a nagy magasságot, a végtelenséget. Ha érzem, hogy sem szemeim, sem pedig eszem nem tudja megvonni a végső határokat, hogy semilyen filozófia sem tud túlmenni bizonyos korlátokon, vagyis más szóval, ha misztikus vagyok. Egy paradoxonnal élve; csakis akkor tudok közelebb jutni a célhoz, ha meg vagyok róla győződve, hogy ez a cél a végtelenben van.

Ennek a világnézetnek a legszögesebb ellentéte az a filozófia, amely — akár kifejezetten, akár burkoltan, — el akarja deszkázni a a horizontot és határokat akar szabni annak a tekintetnek, amely semmitől sem irtózik jobban, mint a korláloktól. A lélek szabadságát határok közé szorítani akarni annyi, mint magát a lelket megölni. S azt a szellemet, amely erre a hóhérmunkára akar vállalkozni, Chamberlain a zsidó psychében, a zsidó életfelfogásban látja megtestesítve. Vajjon az előbbiek alapján fog-e meglepetést kelteni, ha azt mondjuk, hogy egész szellemi arsenáljával fordul e fele a filozófia felé és igyekszik ennek a filozófiának a hirdetőit legyőzni, akikben a magasabbrendű életfelfogás legfőbb ellenségeit látja?

Az a fajbiológiai vázlat, amelyet ugyancsak a XIX. század alapjairól írott munkájában a zsidóság származásáról, keletkezéséről rajzol, ezen a helyen kevésbé érdekel bennünket, a probléma itt a keresztyén és a zsidó hitvallásnak egymással való szembeállítására. „Eine Umkehrung der Lebensrichtung“ — az eddigi életiránynak a megváltoztatása, az újjászületés szükségességének az érzése — ez a legsajátosabb, legégyénibb gondolata az Új Testamentumnak, s ebben különbözik a keresztyén életfelfogás a legfrappánsabban a többi, időbelileg Kristus fellépését megelőző vallási rendszerektől. Ezzel szemben „die Junden brauchen gar nicht die krampfhaftige Erschütterung zur inneren Besserung“ — jellemzi a zsidó felfogást a XIX. századnak egy vezető egyénisége, Grae az a történetíró. — S ez a zsidó psyche gyökerének a leglelke: a belső, a lelki élet szükségességét kívánó vágnak a teljes hiánya.

Méltán híres az a szép párhuzam, amelyet Chamberlain a keresztyén és a zsidó világfelfogás jobban mondva: világszemlélet között von. Egy néhány, a legnagyobb árja gondolkodó tanításaiból vett idézet megvilágítja annak a misztikumra hajló filozófiának a lényegét, amely azt a nacionalista és materialista világfelfogásnak legnagyobb ellenfelévé avatja,

Már a pogány Plathó úgy képzei a tulvilágot, hogy ott a lelkek részesévé lesznek a végső nagy titoknak, s ez a legboldogabb állapot. Jézus az ő tanításairól azt mondta, hogy azoknak a lényege mélységes titok. Amidőn az Istenek országáról szól, azt mondja, hogy az az emberek szívében van, s ez a legnagyobb titok, amelyet szavakkal nem lehet megvilágosítani. Goetherről mondja Carlyle, hogy az egész őt körülvevő világot csudákkal telinek látta, ahol minden természetes dolog lényegileg természetfölötti vult. Sőt még a csufolódónak híresztelt Voltaire is így ír egy helyen: „Bármennyire is csak a felületen és is az ember, mindjárt végtelen mélységre bukkan.“

Mindenütt titok, miszticizmus, a lehetőségek végtelenségbe vesző sorozata, rejtélyek, végleges magyarázat határ, korlátok sehol. Ez az árja mentatitit, amelynek lényege abban áll hogy sohasem tartja a látszatot, a külsőt a dolgok lényegének és magyarázatának.

Mindezeknek ellentéte a zsidók vallása. Vallásnak a szó igazi értelmében nem is tekinthető, mert minden titokzatos, természetfeletti elemet nélkülöz, éppen azokat a momentumokat, amelyek minden vallásnak a fő alkotórészei. Éppen ezért nem más, mint a megtestesült materializmus. Így mondja Renan is. A semita istenhit egy olyan emberfajnak a produktuma, amelynek a vallásos szükségletei nagyon csekélyek. A zsidó vallás a vallásosságának minimuma. „A zsidó csak azt hiszi, amit saját szemeivel lát, érzékeivel tudomásul vesz; — mondja egy modern zsidó vallástanárs, Philippsan — a „vak hit“ ismeretlen fogalom előtte. Az Ó-testamentum tényei betüszierint értendők,

aki pl. a Genezisben szinbolikát akarna felfedezni, az eretnek és méltó a hóhér kezére. A zsidó vallásban nincsen misterium és nincsen semmi titokzatosság. Innen csak egy lépés van tovább és ott vagyunk a teljes atheizmusnál.

Az a veszély, amit a felszabadító, mert korlátokat nem ismerő és a végtelen felé irányuló világnézetre a röghözkötő, határokat szabó, filozófia jelet, mindenütt leselkedik s ha nem vigyázunk, a legszebb, a legtöbbet ígérő lendületnek nyakát szegi. Mig az új Testamentumban — az Ó-szövetségnek ismerő ellentétében — is vannak örvények és zátonyos helyek a felszabadulni akaró lélek részére. A zsidó befolyás eredménye ez.

Tehát ahhoz, hogy a legszublímabb filozófiát, Krisztus szavait a maguk teljes valóságában megkaphassák, még az evangeliumokkal szemben is óvatosoknak kell lennünk. Már magábun véve az a körülmény is, hogy az Üdvözítő szavai ős eredeti szövegben nem maradtak reánk, — Krisztus ugyanis arminul beszélt, az írott szöveg pedig héber és görög nyelvre csak utóbb fordítatott le, — módot ad bizonyos változtatások megtételére, bizonyos tévedések becsuszására. Ezen kívül azonban az evangeliumok több tudósítása, több részlete időhöz kötött, evvel ellentétben Krisztus szavai minden térbeli és időbeli korlátozáson tuemelkednek.

„Die Worte Christi“ című munkájában Chamberlain ennek a feladatnak a megoldását tűzte maga elé, hogy bemutassa ennek a gondolatnak a következményeit. „Christi Taten waren seine Worte“ — mondja ebben a könyvében, és ezért, aki a krisztusi misszió igazi jelentőségéről fogalmat akar magának alkotni, szükséges, hogy az ő tetteit, az ő ígéit a maguk tiszta valóságában, mentesen mindattól, amit két ezredév magyarázói és kompilátorai hozzátettek megismerje. Itt és, mint mindenütt, ugyanaz a törekvés: a megszabadulni akarás mindattól, ami korlátokat állít, és önkéntes határokat szab, akkor, amidőn az igazság a végtelenben van, szabadulni akarás attól a filozófiától, amely azt hiszi, hogy magyarázatot ad, holott a dolgok lényege örökké titok marad előtte.

Vajjon mi módon menekülhetünk tehát ezek elől a veszélyek elől, ha ugyan egyáltalán lehetséges a menekülés, van-e valami olyan arkanum, amely nemcsak gyógyít, hanem meg is mutatja a sötétből kivezető utat? Szerencsére van és ezt a nagy szolgálatot az emberiségnek megteszik egyes kiváló szellemek, az igazán nagy emberek, akiknek minden értékét és jelentőségét az adja meg, hogy fáklyák a sötétben és utjelzők a sivatagban.

Az előbbieket után talán magától is értetődik, hogy ezeknek a kiváló szellemeknek egyik alapvető tulajdonsága, világnézetüknek és filozófiájuknak sarkköve a misticizmus és pedig abban az értelemben, amennyiben az a zsidóság által olyan pregnánsan képviselt nacionalizmusnak és materializmusnak szöges ellentéte. „Bis in sein hohes Alter verfiel er in den Misticizmus seiner Jugend“ mondja Goetherről Kant tanulmányában.¹⁾ „Der Mystiker (und zu ihnen muss man Geister wie Schloperhauser rechnen:) ... durchbricht das mechanische Gesetz...“²⁾ tehát Schloperhausert is ama réven sorozza a nagy emberek közé, mert mistikus volt, s mig olyan emberben, mint Giordeno Brunó is kimutat m misticizmus felé hajtó dispositiót.³⁾

¹Chamberlain: Kant 80. lap 1921. évi kiadás.

²U. o. 174. lap.

³U. o. 359. lap.

A lelki szemnek az a képessége, amely mindenütt meglátja a nagy miszteriumot, a legfőbb biztosítéka annak, hogy a tisztánlátását vagyis inkább a messze látást nem fogják korlátozni azok az akadályok, amelyeket a materialista filozófia, — amely szükségképpen korlátokat állít és ezek közé akarja beszorítani a világmindenséget — épít maga elé. Mert tulságosan megmagyarázni valamit, annyi, mint becsukni a további és talán a dolgok lényegét alaposabban megfogó magyarázat elől az ajtót, Az evangéliumi szózat — legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok tökéletes — örök memento arra, hogy sohasem tudunk tökéletesek lenni.

Chamberlain három vaskos kötetet szentelt ezen elméleti megvilágításának, a Kantról, a Goetherről és Wagnerről irt munkáit.

Mert kötetek, vaskos, sűrűn teleírott kötetek szükségesek ahhoz, hogy az itten csak futólag vázolt alapelvek következményeinek a hatásaival megismerkedhessünk. A miszticizmus szerepe, illetve a miszticizmusnak jelentősége, ha csak így röviden, odavetőlegesen említjük meg, nagyon könnyen félreértésekre adhat alkalmat. Ugyanottan, ahonnan az előbbi Goethevel kapcsolatos idézetet vettem, mondja Chamberlain, a misztikus gondolkodási irányról szólva: „als Verstandes disposition ist sie abzulehnen.“ Annak a szerepnek a megjelölését, amelyet az egészséges kritikai szellemnek egyaránt a tulság-bavitt miszticizmus, másrészt pedig a zátonyokra vezető racionalizmus között kell elfoglalnia, Chamberlain Kantról írott tunulmányában kísérli meg körülírni. Ennek a korszakot alkotó filozófusnak a jelentőségét általában abban szokták látni, hogy az emberi gondolkodás határait vonta meg, illetve számüzte azokat a spekulációkat, amelyek olyan alapra építenek, amelynek nincsenek gyökerei. Kantot mint a metafizika számüzőjét szokták emlegetni és amellet meglátszanak feledkezni arról, hogy ő tulajdonképpen csak a határait tüzte ki annak a térnek, amelyen az értelemre támaszkodva mozoghatnak. De egyuttal ugyan-csak ő volt az, aki rámutatott a jelenségeknek azon tulajdonságaira is, amelyek a dolgok lényegének a megismerését teszik lehetetlenné számukra. „Csak az létezik, amit értelemmel meg tudok érteni“ mondja a ractonalista. Annak aki az ésszel a Vernunfttal olyan feladatokat akar megoldani, amilyenekre az tényleg képes, tisztában kell lenni avval, hogy ez csak bizonyos korlátok között lehetséges. Az észnek nem szabad tulmerészkednie a számára megszabott határokon, holott a legsúlyosabb problémák éppen ezeken a határvonalakon kívül esnek. És ez a felfogás avatja Kantot is misztikussá.

De filozófiámnak értékét nemcsak a kiinduló pontként szereplő alapelveim adják meg. Igaz, hogy az épület fontos része a helyesen megásott fundamentum, de, vajjon az ezernyi téгла elhelyezése, a beosztás, az ablakok, amelyek beengedik, vagy elfogják a napfényt és a levegőt, másrészt az építkezés tervrajza nem éppen olyan fontosak-e mind? Más szóval, azoknak a nehézségeknek a leküzdése, és azoknak az ellentéteknek az áthidalása, amelyeket az emberi természet vagyis, korlátolt természete állít az utamba, nem birnak-e jelentőséggel akkor, amikor nem kevesebbről, mint arról van szó, hogy az életfelfogásomnak, lelki érzésemnek építsek egy emberélet tartamára szóló hajlékot?

Ezekre a kérdésekre feleljen Goethe, mert „Goethe ist, glaube ich, der weiseste Mensch, von dem wir Kunde haben.“¹⁾

¹⁾ Chamberlain: Goethe. 1921. évi kiadás 58. lap.

Kant, a filozófus, a tudományos rendszerbe foglalt gondolkodásnak kíván határokat szabni, Goethe, a bölcs, azokat a forrásokat keresi, amelyekből a bölcs világszemlélet fakad. A világ ezernyi jelenségeivel szemben a legelső tennivalónk az, ha megvonjuk a határokat, ameddig el tudunk menni, ha számot vetünk avval, hogy az egész mindenség csak a lelkünk számára van nyitva, de az értermünknek nem. „In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister“, s ha evvel az igazsággal, amely megkívánja azt, hogy korlátokat állítsunk — nem a lelkünk, — hanem az értelmünk törekvéseinek, akkor elindulhatunk arra a nagy utra, amelyen eljuthatunk az ember számára elérhető, és az emberhez méltó világszemlélethez. „Ohne unmitellbares Anschauen begreife ich nichts“ — mondja Goethe egy helyen¹⁰ s ez a kijelentés mutat rá arra, hogy miképpen törekedett a világ mindenség megismerésére.

Nem a logikai értelemben vett megértés, hanem a „szemlélet“ az értelmi és az érzelmi funkcióknak ez a sajátos vegyülete képesít arra, hogy a nagy mindenségnek jelenségeit bizonyos rendszerbe illesztsem, és őket felfogjam. Tisztában vagyok avval, hogy a megismerésem gyökérszállai olyan talajból táplálkoznak, amely a tudományos gondolkodás számára megközelíthetetlen. De evvel számot vetek: „das zentrum der Kugel bleibt immer im Vergegenen.“²⁰ Ezért azután „um... so lange, wirt möglich, fortzuschreiten“ egészíti ki a gondolatot Chamberlain,³⁰ — „Leiszt es bei dieser Methode: von einem Verborgenen... vom einen punkte (aus den Wey amutreten) in dessen Wesen es gehört, sie gam aufgedecht... iverden un können.“

Igy szól Goethe, a misztikus. A tudományos megismerni akarás végeredményében áthidalhatatlan ellentmondások elé állít, de ez nem baj: látni, szemlélni kell tudni a dolgokat, s ebben rejlik az egyetlen megismerési lehetőség. Éppen ez adja meg a Goethei filozófia igazi nagyságát, ez biztosítja számára az „olimpusi magaslatok“ harmóniáját: a tudományos okoskodás néha megakad egy egyszerű kavicson és, azért a tudományosságnak hiányait és fogyatékoságait a szemléletből fakadó nagy, hatalmas meggyőző erőnek kell kiegészíteni.

De nemcsak azok, akik az észhez szólnak és a gondolkodásnak fegyverével küzdenek az emberhez méltó világnézetért, nemcsak a tudósok és bölcsek a mi igazi barátaink, segítőtársaink és utmutatóink a vadonban, hanem azok is, akik látszólag megcsufolnak minden értelmet és logikát és más eszközökkel akarnak kijutni a világosságra — a művészek. Vajjon az emberiségnek ez a része tényleg olyan-e, amilyennek őket józan, higgadt és bölcs tudósok látják. — léhák, könnyelműek és haszon nélkül valók — vagy pedig ők is képesek adni számukra olyan tudományt, amely szebbé, színesebbé és gazdagabbá teszi számukra az életet?

Talán senkinek a munkássága nem alkalmasabb arra, hogy erre a kérdésre igennel feleljen, mint az ujkor legtudatosabb, — szinte azt lehetne mondani: legtudományosabb — művészenek Wagnernek az élete és tanítása. Ha Kant és bizonyos fokig Goethe is határokat akarnak szabni szellemünknek, Wagner új utakat nyit meg, új lehetőségeket tár fel számunkra. Ennek a hatalmas szellemnek talán legnagyobb ajándéka az emberiség számára az volt, amit Chamberlain

¹⁰ Sden Chamberlain: Goethe. 186. lap.

²⁰ U. o. 197. lap.

³⁰ U. o.

„der Bayereuther Gedanke,“ a „bayeruthi gondolat“ névvel jelöl, „Nicht kann ich das Ferne sinnig erfassen“ mondatja Wagner Sigfrieddel: tehát nem az eszünkkel, hanem a szívünkkel törekedjünk a világmindenség megértésére. A bayreuthi Festspielhaus ennek a gondolatnak a szülöttje, nem az értelmi, hanem az érzelmi kulturát kell fejlesztenünk az emberekben, mert ezen a réven juthatunk el a dolgok lényegének megérzéséhez. Az ember értelmes lény mondja a közkeletű bölcsesség, aki értelmes beszéde által különbözik a természet többi szülöttétől: „Ich kann nur in Kunstwerken sprechen“ mondja Wagner — Wagner's Denken, teszi hozzá Chamberlain ¹⁾ war Kunst: sein Denken war wirkliches Anschauen, sein Sprechen warn klart... Bilok... der Bühne.“ Tehát a logos, a logika, az értelem helyébe a művészet lép, s a filozófiai okoskodás helyett a művészi világszemlélet visz bennünket közelebb — nem a végső okok megismerése, mert mint szintén misztikus, azt ő is lehetetlennek tartja, — a nagy titok felé.

* * *

Tehát mit kell csinálnunk, melyik az a recept, amelyet Chamberlain szerint követnünk kell, hogy emberhez méltóan gondolkodjunk? „... Stets handelt es sich um ein unerfüllbares Ideal. Deswegen kann ein vom „innervohnenden Genie“ getriebener Mensch auch nie Schule machen; denn er erreicht selber nicht wirklich das, was er wollte sondern reißt nur Tore auf, durch die in ein Unerreichbares hinüberblicken.“ Mondja Goetheről, ²⁾ s mi hozzátehetjük saját magáról is. Az embernek, az ember lelkének a megszabadítása azoktól a nyügöktől, amelyeket nemcsak a röghözkötöttség, hanem az áltudomány raknak reája, az a legfőbb feladat és legértékesebb, amit egy ember tehet a másíknak „Ti szúk börtönben ültök“ — mondja neked, nekem, mindnyájunknak, — „itt sötét van és ezért nagy a ti nyomorúságtok. Én megmutatom nektek az ablakot, amelyen kinézve megláthatjátok a napot, a tengert és a nagy Végtelenséget. De tovább nem megyek, mert a végső megoldás titok és a nagy világúrt a bolygók százezrei nem tölthetik ki, hanem csakis a ti lelketek végtelensége.“

Bernát Gyula dr.

¹⁾ Goethe 474. lap.

²⁾ Chamberlain: Goethe, 1923-as kiadás 500 lap.

TUZA ISTVÁN

angol uri-szabó

BUDAPEST, VIII. MÁRIA TERÉZIA-TÉR 3.

TELEFON JÓZSEF 75—93

K É S Z I T:

sport, zakó, és estélyi öltönyöket, felöltő és átmeneti kabátokat, ugy saját, mint hozott anyagból, elsőrendű kivitelben és szolid árak mellett.

Egyetemi hallgatóknak árendedmény!

HUSZÉVES NYUGAT.

A Nyugat most ünnepelte fenállásának huszadik évfordulóját. Ma, husz esztendő után megállapíthatjuk, hogy a Nyugat fellépésétől mostanáig a magyar irodalom egy jelentős korszaka záródott le. Ez a korszak beleékelődött a múlt és jövő közé, új hangot, új értékeket hozott, friss oxigént engedett be az irodalom elhasznált levegőjébe és előkészítette egy előttünk álló hatalmas fejlődés kibontakozását.

A magyar irodalom gyökerei épenugy mint az egyéb művészeti ágaké, sajnos nem vezethetnek tulságosan messzire. Az irodalomtörténetből ismerjük néhány érdekesebb egyéniség képét és munkáit, világ irodalmi mértékkel nézve azonban ezek az elszigetelt kísérletek nem állják ki az összehasonlítást szerencsésebb nemzetek irodalmi alkotásaival. Mi magyarok állandó élethalálharcban álltunk számtalan külső, belső ellenségünkkel, nem maradt időnk, nyugalomunk reá, hogy a művészetek harcában méltó részünket kivegyük. Gondoljunk el csak azt, hogy amikor Dante a Divina Commediát, Petrarca sonettjeit írta, mit alkottak a mi íróink? Egy Janus Pannonius, vagy gróf Zrínyi Miklós működése, mint kicsapó lángja a faji géniusznak korán kialudt és belőle, utána nem fakadt semmi. Amikor Shakespeare a maga halhatatlan remekeit írta, akkor nekünk Tinódink, Gyöngyösink volt.

A német világban pedig teljesen elhallgatott magyar író és költő, hogy csak az újjáéledés korában induljon meg a nyelv fejlesztésére irányuló mozgalom. Amikor a franciák már klasszikus költőkkel bírtak, amikor Corneille, Racine, Voltaire és Rousseau művei az emberiség kincsévé váltak, akkor jött nálunk Bessenyei, Dugonics, Fáy András és a többi lelkes uttörő. Olyan hátramaradást mutat ez a futólagos összehasonlítás, amelyet egy-két lépéssel, sőt bármekkora ugrással sem lehet behozni.

A XIX. század elején kezdett a magyar irodalmi élet kissé pezsdülni, Kazinczy és társainak süket füleket verő kiáltásai után Csokonai és Berzsenyi fájdalmas végzete következett. A klasszikus irány hanyatlására, a népies irodalomnak akadtak végre kivételes nagy apostolai, akik talán először arattak döntő győzelmet. Kritika gunyosan, közönség várákozással fogadta Petőfit, Aranyt, Jókait, amikor azok eldobva sallangos hagyományt a magyar nép nyelvéhez, mint ősi, tiszta forrásból tértek vissza. Az általuk megindított pezsgő fejlődés teljesen kialakította a maga formáját, megérte sikerét és egy új, magyar irodalom alapjait rakta le. A nagyok halála után jöttek az epigonok és a lángelmék által összehordott kincsek-ből éltek. Aprópénzre váltották, belevitték a köztudatba a keletkezéskor oly eredeti fordulatokat, kifejezéseket, sablonná lett az egész költészet.

Erre az epigonkorszakra való visszahatásként született meg a Nyugat, illetve azoknak a működése, akik aztán később a Nyugat gárdájába tömörültek. Minden irány a végtelenségig akar élni és sohasem látja be, hogy kimerült, felfrissülésre van szüksége. Így volt ez akkor is, amikor Bajza és társai Petőfit parlaginak bélyegezték s így lett akkor is, amikor Ady fellépett.

A milleniumi kor békés emésztését zavarta meg friss, majdnem forradalmi hangjával ez az új magyar zseni. Az öregek csendesen bóbiskoltak, akadémikus nyugalom honolt az irodalom berkeiben, egy-két tehetségesebb epigon aratta le az egész babértermést.

A magyar jövő képe, a magyar tragédia szörnyü víziója már árnyat vetett és riasztgatta az ifju magyar nemzedéket.

Ady Endrével lépett porondra az új irány. Ő is a bezárt kapukat döngötte és csodálatos új, magyar nyelvén eddig soha nem hallott erejű dalokat énekelt. Köréje csoportosultak azok, akik vele egyet akartak, mindazok akiket a holt nyugalom tespedése fojtogatott és nem elégedtek meg az álhazafias táblalabíróira kérődzéseivel. Új formákat hoztak, idegen hatások alá kerültek, megtermékenyültek és tudták, hogy övék a jövő.

Nem foglalkozhatunk most bővebben az ő szerepükkel és vezető egyéniségeik különböző árnyalataival. Ma már mind beérkeztek, alakjuk, működésük az irodalomtörténet keretébe tartozik.

Zászlójukra az önmagáért való művészet igazságának jelszavát tüzték. Ady lírája immár világirodalmi mértékkel mérve jelentékeny és megdöbbentő eredményeket hozott. Babits Mihály a kulturált lélek, tudásban, művészi kifejezőképességben és emberi érzésének őszinteségében felveszi a versenyt a világ bármelyik költőjével, esztétájával. Móricz Zsigmond hatalmas erejű regényei olyan magaslatra emelték a magyar regényirodalmat, amely magaslatra kevés nép regényirodalma fejlődött. Melléjük sorakozik még Elek Artur finoman cizellált, remekbe készült novelláival, Kaffka Margiteredeti és felejthetetlen nőirásaival, Schöpflin Aladár kristályos tisztaságú irodalmi tanulmányaival és kritikáival, Laczkó Géza multak lelkébe mélyedő cizellált nyelvével. Nincsen értelme ehelyütt mindazok felsorolásának, akik újat, értékest, művészt hoztak, csupán a legjelentősebbeket említjük fel, a fiatalabb nemzedékből kiemelkedik Kosztolányi Dezső az impresszionista költő, aki újabban lélekbemarkoló szépségű regényeivel arat sikert. Karinthy Frigyes a szatirába hajló, groteszk mélységkutatás paradox álmodója, Tersánszky J. Jenő, egyik legtehetségebb prózairónk, akinek írásai zamatban, milieuraiz eredetiségében és alakjainak élettéljes humorában Mark Twain, Bret Harte és Csehov legjobb írásaival versenyeznek. Őszinte, igaz, ha kissé darabos prózairó még Nagy Lajos is, akinek írásait politikai világfelfogása színezi. A megemlítettek közül a legidősebbektől a legifjabbakig jelentős erővel sorakozik fel az értékes műveltségű szépírók népes serege.

A Nyugatot megindulása idején a legnagyobb végletekbe lendülő hangulat és kritika fogadta. Voltak, akik rombolóknak, felforgatóknak, idegenutánzó, érthetetlen és magyartalan zagyvaságokkal feltűnést kereső semmiháziaknak minősítették az új magyar írók e csoportját, voltak, akik túlzott hozsannázással akarták az ellensúlyt megadni. Még ma is igen sokszor nyilvánul meg politikai irodalmi, vagy egyéb elfogultság az ugynevezett nyugatosok megítélésénél.

Ha az elfogultságtól mentes kritika, a Nyugat mérlegét meg akarja állapítani, egyik oldalról nagy eredményeket vehet a serpenyőbe, másik oldalon olyan hibákat, elfajulásokat lát meg, amelyek az ilyen mozgalmak természetes és szükségszerű velejárói. Új hangot ütött meg, felemelte a magyar irodalom nivóját, megismertetett nyugati kulturnemzetek művészi formáival, áramlataival és értékeivel, lehetővé tettesek erős magyar tehetség érvényesülését és utat nyitott a továbbfejlődés felé. Emellett természetes, hogy a nagy magyar tehetségek mellett sok kis elősködő, csinált nagyság melegágya lett, természetes, hogy a Petőfi, Arany epigonok helyébe az Ady, Babits epigonokat ültette. Míg vezető egyéniségei a magyar nyelv legjobb ismerői, újjáteremtői és mesterei voltak, addig igen sok olyan író akadt soraikban, akik a magyar nyelvtan, szórend és mondafűzés legelemibb szabályaival sem volt tisztában. A magyar nyelv bizonyosfoku romlását teljesen rovására írni azonban igazságtalanság volna, mert nagy szerepet játszott e tekintetben a napisajtó magyar nyelv ellenes hadjárata is. Másik jellemző vonása a Nyugat harmadik vonalbeli íróinak, a témák kiválasztásában, a hiperintellektuális szempontok hangsúlyozásában, erotikus helyzetek és konfliktusok túlfűtött színezésében, patológikus momentumok előszeretetében, a drasztikusnak, az enervált analízissel való keverésében rejlik. Ercze szintén csak rámutatni kívántunk, bővebb tárgyalásra most nincsen alkalmunk. Tagadhatatlan az is, hogy a Nyugatosok irodalmában általánosságban nem hiányzott egy bizonyosirányú

politikai szineződés, mely aztán a nemzeti szellem fejlődésére is káros hatást gyakorolt. Egyes íróknak progresszív gondolkozása nem megvetendő szellemi erőket mozgósított és a magyarság nemzeti létét veszélyes lejtőre sodorta. Ez az erő az októberi forradalom idején robbant ki és pusztulással fenyegette nemzeti önállóságunkat. Az irodalmi hatóerő természetesen csak népszerűsítő futárja volt a Jászi-féle radikális harci gárdának, melynek politikai, szociológiai, tudományos folyóirata a XX. század és ifjúsági rohamcsapata a Galilei kör volt.

Keverve romboló tendenciákkal, mellékhatása egy politikai irány-
nak s mégis forradalmában a magyar irodalom megújulására, soha nem sejtett kivirágzására vezetett. A forradalom után, íróinak beérkezé-
vel szinte megszűnt eredeti célját követni, hivatását betölteni.

Új áramlatok, új emberek jöttek és mentek. A fejlődés nem áll meg és azt hisszük, hogy nemsokára ugyanolyan ellenkezéssel fogják nyugatos „öreg-
eink“ fogadni a kapukat döngető feltörekvő ifjúság merész csata-
kiáltását, mint amilyen ösztönszerű és természetes fejcsóválással egykor Petőfiéket, később Adyékát fogadták.

Tisztelet, becsület a tehetségnek és becsületes munkának. Amit ők
alkottak, abból számos halhatatlan és tipikus magyar érték termett.
Világáramlatok sodrába értünk, megállás nincs, az áramlat ragad tovább,
a tetőt még el nem értük, a tengerig még nem jutottunk. Sokáig csak
a part sekélyes vizében sütkéreztünk, most már haladunk. Az irodalom
fejlődésének természetesen igen sok feltétele van, amelyek ma bizony
sajnos, hiányzanak. A komoly kritikán kívül szükség van egy meglehető-
sen kiegyensúlyozott műveltségű, élénk érdeklődési körrel bíró közönségre,
amely a maga íróit megérteni, felkarolni és további munkára buzdítani
képes. A mai gazdasági viszonyok mellett az igazi irodalom csak sántán
bíceg az álirodalom robogó gépkocsijainak gőgős sorában. És olykor
szinte attól remeg a szemlélő, hogy a törtető álírók sikert hajszoló
harciszekerűi elgázolják a sápadtra éheztetett és mankón járó valódi
tehetségeket.

A Nyugat gárdája már megharcolta a maga harcát. Friss életerejük-
ben buzgó reprezentánsai szebbnél-szebb, értékesebbnél-értékesebb műve-
ket teremtenek, a jövő zenéje azonban már új, ifju ajkakon fog meg-
csendülni. De amit a jövő dalosai elődeiktől kaptak, remélni lehet, hogy
hálás szívvel és meghatottsággal veszik át, mint a fáklyahordók, mert az
igaz emberségben és a tehetség alkotó akarásában nem lehet ellenség,
csak megértő testvére testvérnek.

Farkass Jenő dr.

* E számunkhoz mellékeljük *Henry Ford: A nemzetközi zsidó*
című munkájának ismertetését. A könyv a Stádium Sajtóvállalat
R.-T. (VI., Rózsa-utca 111. sz.) kiadásában jelent meg. E helyen is
felhívjuk reá olvasóink figyelmét.

MAGYAR TÁJ- ÉS ÉLETKÉPKIÁLLÍTÁS A MÜCSARNOKBAN.

A tavalyi aktkiállítás nagy sikerén felbuzdulva a Képzőművészeti Társulat ismét *Barta* Károlynak, az áldozatkész műbarátnak támogatásával az idén magyar táj- és életképkiallítást rendezett a Mücsarnokban. Külföldön már sokszor találkozhattunk különböző művészeti problémák jelentőségét bemutató, rendszeres művészettörténeti kiállításokkal, például az oltárkép, a történelmi kompozíció, az arckép fejlődését bemutató tárlatokkal, nálunk azonban a tavalyi aktkiállítás után ez a második ilyen természetű tárlat. Mindkettőnél az anyag összeállítása és a kiállítás elrendezése *Majovszky* Pál és *Petrovics* Elek érdeme. A muzeumi képtárakon kívül az ilyen kiállítások járulhatnak hozzá leginkább a közönség esztétikai fogékonyságának neveléséhez. A hasonló, vagy azonos tárgyon keresztül jobban előtérbe lép az ábrázolásnak tisztán művészi oldala. Nemcsak fejlődéstörténeti összehasonlításokra ad alkalmat az ilyen kiállítás, hanem annak megállapítására is, hogy egy téma mennyi művészi problémát, ennek hányféle változatát, megvalósítási lehetőségét veti fel a művész számára.

A tavalyi aktkiállítás hivatva volt a ruhátlan emberi test ábrázolásának a művészetben való fontosságát bizonyítani. A középkori művészetnek a renaissance — és még inkább az antik — művészettel szemben való lényeges eltérése éppen abban rejlik, hogy míg az antik és renaissance-művészetben az ábrázolás az emberi test ismeretén, az alak felépítésének, szerkezetének, mozgási lehetőségeinek minél világosabb — így sokszor a maga meztelenségében való — hangsúlyozásán alapult, addig a középkorban háttérbe szorult az akt-ábrázolás. Ekkor a művész az embert csak ruháján keresztül ismerte és ábrázolásaiban is csak ott nyult az akthoz, ahol a téma ezt feltétlenül megkívánta. A megfeszített vagy a keresztről levett Krisztus, az ősszülők és az Utolsó ítélet feltámasztottjainak, a pokol kárhozottjainak festésénél vagy faragásánál elkerülhetetlen volt a ruhátlanság, de a félig tudatosan vagy öntudatlanul elrajzolt aktok mind azt bizonyítják, hogy a középkor szellemisége távol volt az emberi test szépségeinek ku'tuszától. Ekkor az öltözék formái, redőzetének vonalai, kacskaringós hajlatai élték önálló világukat és ezeknek a kalligrafiáiban fejezte ki magát a művész érzülete. Nem is szabad a középkori figurális műalkotások alakjait az antik vagy a renaissance művészet szabályaival mérni. Más az egyiknek és más a másinak szépsége, kifejező volta.

A renaissanceban az antik művészethez hasonlóan ismét az emberi test hangsúlyozására építik a figurális ábrázolásokat és ettől kezdve az akt megint elsőrendűen fontos szerepet játszik a művészetben. Sokszor ugyan a valóságtól eltérő mozdulatok vezérlik a művészeket, különösen a barok-mesterek a részletek naturalismusát a gótika mintájára formastilizálással kapcsolják össze — gondoljunk csak az összenyilazott Szent Sebestyénekre vagy Bűnbánó Magdol-

nákra, — azonban az akt ekkor sem veszít jelentőségéből. A barokkművészetben az emberi aktnak és ruhadraperiáknak egymást kiegészítő stilizálása egymással egyensúlyba kerül. Most nem nyomja el a ruharedők stilizált birodalma az emberi test formáinak érvényesülését, mint a gótika idejében. Test és öltözék egyformán jut szóhoz ekkor. Mégis az ujkor művészetében a figurális és ezen belül az aktábrázolás nem uralkodik annyira, mint az antik századokban. Az ujkorban a figurális mellett a tájkép is előtérbe lép, melynek különösen a XIX. század második felében a figurálissal egyenlő értékű szerepe van. Ez volt az idő, midőn a legfestőibb felfogás érvényesült, mikor legtávolabb állottunk a figurálist feltételező plasztikai, a formákat élesen hangsúlyozó felfogástól. Ezzel szemben az antik művészetben a szobrászat és a figurális ábrázolás hegemoniája szorosán összetartozott egymással.

Mig a tavalyi akt-tárlaton szereplő alkotások az ábrázoló művészetek egyetemesebb szempontjait világították meg, addig a most kiállított munkák a lokálisabb, helyhez kötöttebb lehetőségeit és eredményeit jelzik. Való ugyan, hogy az igazi stilusos iskolák a múltban épp olyan egyénien jellemezték az aktot, mint a tájat; hogy például a XVII. századi hollandi festészet tájképét épp olyan könnyen meg lehetett különböztetni az akkori olasz tájképtől, mint a velük egyidős hollandi aktot az olasztól, azonban a XIX. századi stiluskiegyenlítődés következtében itt bizonyos változás, eltolódás állott be. Az akt, mint a figurális ábrázolás alapja, vára lett a múlt értékeit nemzetközileg őrző akadémiáknak, ezzel szemben az élet- vagy tájképben szabadabban érvényesült az új festői felfogás. Igaz, hogy a tájképnek is voltak akadémikus sablonjai, de az ettől való eltérés megengedhetőbb volt, mint az akt hagyományos szépségeinek megsértése. Gondoljunk csak a kivételes skálájú Székely Bertalan és Lotz Károly esetére. Mind a kettő meglepően friss, egyéni és modern tájképtanulmányokat készített ugyanakkor, mikor az aktfestésben gyakran többé-kevésbé a cinquecento és a barokk epigonjai voltak.

Ha egy nemzet az ábrázoló művészetében a XIX. században egyéni kifejezésre törekedett, úgy ezt — különösen, ha nem voltak régebbi művészeti hagyományai — nem az akt-, hanem a táj- és az életképfestészetben kezdeményezte. A maga fiainak, a nép embereinek, vidékének megfestésében sajátosabban, zamatosabban fejezhette ki magát, mintha művészei hagyományos köntösökbe, leplekbe burkolt szenteket, antik hősokeket, allegóriákat festettek volna. Emellett a képirás fejlődésének általános menete, a természetűség elvének, a naturalizmusnak diadala is a táj- és életkép malmára hajtotta a vizet. A tájképben érvényesülhetett igazán a természethez való vizatérés legkönnyedebb, legegységibb formája, az impresszionizmus a legtökéletesebben. A szabad levegőn való festés összes következményeivel benne juthatott a legjobban kifejezésre. Még ha tele voltak is a vásznak alakokkal, akkor is a *plein air* tájképi színbenyomása, színösszefoglalása határozta meg őket.

A XIX. század második felének sajátos festői műfaja a tehát tájkép. Még a XVII. századi Hollandiában sem uralkodott annyira a tájfestészet, mint a naturalizmus és az impresszionizmus idejében. Viszont a XVII. századi németalföldi festészet abban is megegyezik a múlt század képirásával, hogy mindkettőben nevezetes szerepet játszott az életkép.

Ha a tájkép volt a XIX. század második felének legjellemzőbb műfaja az ábrázoló művészetekben, úgy egy ilyen festői korszak nem

lelkületnek is, mint a müncheniek formát tisztelő, vagy a franciák szellemesen sziporkázó egyéniségének.

Erdekes megfigyelni a magyar képirás stílusának kifejlődését Nagybányán. Itt szinte kizáróan a táj- és az életkép uralkodik. Egyedül *Ferenczy Károly*, a nagybányai stílus legjellegzetesebb képviselője fest bibliai tárgyú kompozíciókat, de ezt is teljesen a természethűség jegyében. A hegyi beszéd, a Józsefet eladják testvérei, Ábrahám áldozata és a Három királyok például ottani magyar alakok, cigányok és oláh parasztok a sajátos nagybányai környezetükben, napsütötte, zöld háttérben vagy kora reggeli világításban. Csak késői stilizáló korszakában hagyja el *Ferenczy Károly* a plein air világítást és tér át az egyszerű, az alakok körvonalait jobban kiemelő, dekoratív kompozíciókra. A nagybányai zöld növényzet, mély kék ég és izzó napsütés az oda települt magyar festők vásznain a színeket telítettebbé, a festést szélesebbé, vaskosabbá tette, a formák élessége a napfény játékának, a napsütés és árnyék nagy ellentéteinek, a színek reflexeinek áldozatul esett. Festészetük így melegebb, de sötétebb is lett. Néha az árnyék valósággal fekete a vásznaikon. A növényzet napsütötte zöldje és az ég kékje merész bátorsággal kerül egymás mellé. Kezdetben hallatlan brutalitásnak, izléstelenségnek tekintette ezt az aranyosbarna képtár-tónusokhoz, és gyengébb színharmóniákhoz szokott szem, de az elfogulatlanok mihamar rájöttek a nagybányai stílus sajátos, nyíltan férfias szépségére, eddig nem álmodott magyarságra

Nagybánya mellett különösen a szolnoki telepnek, Fényes Adolf és Mihalik Dániel művészetének volt komoly jelentősége a magyar táj- és életképfestés igazi kifejlésztésében, de a kilencszázas évek elején több más, iskolától független művész is magyar szemmel kezdte festeni az itthoni népet és tájat. Ekkor már megszületett az igazi magyar képirás. Derűs optimizmus árad e művekből, a magyar lélek öntudata, jövőben bizása, természet imádata olvasható ki e vásznakból. Meg volt azonban irva a népek, emberek sorsának könyvében, hogy a nagy optimizmusnak, a materiális természet gyönyörűségében elmerülő művészet idejének el kellett mulnia, Ugyanaz történt, mint a cinquecentó idején, mikor a klasszikus derűt és harmóniát a nyugalomát veszített lélek szenvedélyessége, fény és árnyék között hánykolódó nyugtalansága váltotta föl. A magyar tájkép napsugara is elsötétedett. Gomolygó felhők ülik meg az eget, tragikus pátoz komorítja el a valóságot, csak a fiataloknál villannak ki feszültséget jelző fénykévék. Sokszor a tiszta kék égnek sincs igazi világossága, alkonyi melankólia borul a vidékre, sötét árnyékba merülnek erdők, tanyák, földek, az emberek látományszerű alakot öltenek. *Rudnay Gyula*, *Iványi—Grünwald Béla* és *Kosztá József* művei jelzik legtökéletesebben és legmagyarabban tájképfestészetünknek ezt az új stílusát, Mindháromnak művészete föléje emelkedett a természet tárgyilagos másolásának, a színimpresziók közlésének. A művész átformaló, alakító képessége került munkáikban előtérbe, amint az alkotó ember külön lelkiségét, költői elvonatkozásait hangsúlyozza. *Rudnay*, *Iványi—Grünwald* és *Kosztá* nem a legmodernebb törekvésű magyar táj- és életképfestők, de művészetük magyar karaktere miatt kivételes helyet érdemelnek a mai magyar táj- és életképfestészetben. Az utánuk következők mondanivalója még nem vetekehetnek az ő stílusuk helyi zamatjával.

Sok-sok tanulságot merithetünk a Mücsarnok mostani kiállításából.

Élvezettel merülhetünk el nem egy alkotás a festmények mellett a szobrászok, így különösen *Beszédes László*, *Damkó József* és *Siklódy Lőrinc*, jellemző zsáneralakjainak sajátos szépségébe is. A magyar táj- és életképeknek ez a fejlődéstörténeti bemutatása talán nem olyan egységes hatású, összeállításuk nem olyan kiegyensúlyozott, mint a tavalyi aktképzés, de jelentősége ugyanakkora. Reméljük, hogy a Képzőművészeti Társulat okulva e két tárlat sikerén a jövőben is fog ilyen tárlatokat rendezni. A történelmi kompozíciók, vagy az arcképek kerülhetnek ezután sorra.

Ybl Ervin

ŐSZ A KALONDÁN.

Hold áll. A fennsík szikkadt, gyér fűvét
 Őszéji láz borzolja csendesen.
 Üresen kong a hives bálterem,
 Rég elment innen minden nyári vendég.

Könnyü füsttel hajnalig elszivárgó
 Tűzroskadatnál gunnyaszt öreg pásztor
 Zsarátnokszemmel mult hamvába bámul
 Ki tudja holt-e már, vagy eleven még.

Csanády György.

HIESZ GÉZA.

Annak a magyar televénynek szülötte, mely mindannyiszor megcsillogtatja őszerejét egy-egy fiában, ha a magvaiból élő végét semmibe vettek gyanánt le akarják gyűrni ellenei.

Harmincegyéves, szobrászművész és máris három külföldön szerzett dicsőséget az ismeretlen nevű magyarnak. Itt mutatkozott még be 1921-ben a Műcsarnokban, a rákövetkező évben már Stokholmban csodálták T á n c o s n ő-jét a svédek, ő maga pedig Olaszországba majd Párisba indult. 1923-ban Romában és a Société des Artistes Français vendégeként már Párisban is részt vesz a kiállításon. Az idén a Salon d'automne-ban megveszik bájos K i s l e á n y bronzját, a Műcsarnok őszi tárlatán pedig a magyar állam megvásárolja a világhírű japán festőről, Foujitaról mintázott bronzát.

A még mindig Párisban élő ifjú magyar művészt, — ki különben a nagy hírű Henry Matisset és Korányi Frigyes báró követünket is megmintázta, — az új magyar nemzedék nevében ime mi is köszöntjük.

(N.)

F I G Y E L Ő

KÜLPOLITIKAI SZEMLE.

A német kormányválság.

Alig fejeződtek be a genfi tárgyalások s alig simult el az egyizben már igen veszedelmes arányokat öltő decemberi német kormányválság, — az új esztendő új megpróbáltatások elé állította a weimari Németországot. Németország katonai ellenőrzésének megszüntetése s a Rajna vidék kiűritése voltak azok a látszólagos okok, amelyek miatt a német parlament pártpolitikai harmóniája szinte pillanatok alatt felbomlott s amelyek felszínre juttatták a Marx-Stresemann politika elleni valódi indító okokat, amelyek a külügyminiszeri tárgyalások s a locarnói politika előzményeire vezethetők vissza. És csak természetes, hogy a pártok erőviszonyaiban mutatkozó hangulatváltozások, erőeltolódások a még oly kiváló államférfiakat is, mint Stresemann, Marx és Luther igazán nagy megpróbáltatások elé állították.

Az egész válság során a legfeltűnőbb körülmény kétségkívül az volt, hogy először mutatkozott meg a maga teljes igazában a birodalmi elnök szuverénitása és az alkotmányos és parlamenti életet kormányzó hatalma, mellyel nemcsak, hogy alkotmányos szokáshoz híven a válság likvidálását magának tartotta fenn, de annak irányítását, ez alkalommal kétségkívül elsőizben oly félreismerhetetlen erélyvel és határozottsággal dirigálta, hogy még azok is, akik az ősz tábornagy legelkeseredettebb ellenfelei sorába tartoznak, a csodálattal párosult tisztelettel övezik a német birodalom jelenleg egyedüli great old man-jének céltudatos és hazafias törekvéseit.

Hindenburg miután látta, hogy a válság megoldása a Centrum és a Német Néppárt kezében van, — a jobb oldal felé orientálódó Curtiust bizta meg a kormányalakítással, aki azonban a baloldali és középpártok közös frontjával szemben vállalkozásával hajótörést szenvedett s megbízatását kénytelen volt pár napig tartó designálása után a birodalmi elnöknek visszaadni. Hindenburg erre Marx volt kancellárt bizta meg a kormányalakítással, aki bár szimpatikus és possibilis volt a baloldali középpártok, sőt némileg a mérsékelt jobboldaliak előtt is, a kormány összetételét illetőleg mutatkozó nagy nehézségek miatt hasonló sorsra jutott, mint Curtius.

És Hindenburg tábornagy egyéniségére valló snajdig és katonás elhatározással kellő pillanatban döntő lépésre szánta el magát. Alkotmányos szokástól eltérőleg levelet irt a designált kancellárnak; Marxnak, amelyben felkérte őt, hogy a kormányalakítási első kísérletének kudarca után folytassa tovább kormányalakítási tevékenységét s lehetőleg a Német birodalom hangulatának és közvéleményének megfelelő mérsékelt jobboldali és középpárti ideológiára támaszkodva kövessen el mindent, hogy a birodalom a legrövidebb időn belül alkotmányos és erős kabinethez jusson. E levélnek a sajtóban való publikálása hihetetlen feltűnést keltett és még azokat is meglepte, akik már eddig is tisztában voltak azzal, hogy a birodalmi elnöki székben két esztendő óta egy olyan egyéniség ül, aki a po-

litikai és parlamenti koncerteket nemcsak végighallgatja, de egyben dirigálja is. Persze rögtön megszólaltak a jerikói harsonák s a Berliner Tageblattól a Vossische Zeitungig egy nagy siralomban zokogott össze a demokrata sajtó, hogy ittne Hindenburg elnök, akinek a pártok felett kellene állnia, — hatáskörét meghaladva beleszól a parlamenti válság megoldásába és pártpolitikai szempontoktól vezérelve befolyásolni igyekszik a válság megoldását.

Marx azonban nem azért volt ismételtén a német birodalom kancellárja s egyik leghatalmasabb pártjának ma is vezére, hogy a jólismert farkasodukból szitott hamis és dissonáns fualmak ellenére is ne tudja ezen elnöki levélből levonni azokat a konzekvenciákat, amelyeknek levonására éppen az ő kipróbált politikai multja

és államférfiui kiválósága predestinálják. Amikor e sorokat írjuk, a válság még nem oldódott meg. Nem kétséges azonban, hogy rövidesen tisztul a helyzet és sikerül a legnagyobb veszedelmet, az új választások kiírását és megejtését elkerülni. Figyelembeveendő ugyanis, hogy itt nemcsak a nyugati hatalmak locarnói politikájáról van szó, hanem egyuttal a mai Németország egyik leghivatottabb diplomatájának, Stresemannak is évek óta felépített céltudatos munkája is kockán forog, amely művet egy esetleges választás alapjaiban rendítene meg és újra szabad száguldásra bocsájtaná azokat a pillanatnyilag lehiggadt politikai áramlatokat és differenciáló erőket, amelyeket oly keservesen és oly nehezen, de kitartó munkával hosszú évek során sikerült már egyszer az európai egyensúly biztosítására közös nevezőre hozni.

A MAGYAR KÜLPOLITIKA OLASZ ORIENTÁCIÓJA.

Közel nyolc eszendővel a világháború befejezése után a trianoni magyar diplomácia választat elé érkezett. Ugy látszik, már kinőtte a gyermekcipőt, melyet a meglepetésszerűleg osztályrészül juttatott, erejét meghaladó nagy feladatok újszerűsége, majd a gazdasági konsolidációért folytatott szanalási akció rákényszerített. És mintha megunta volna már a külpolitika egyhangu adminisztrálását; új levegő után vágyik, melynek jótékony hatását nyolc éven keresztül elorozták előle szemfüles szomszédjai, akik mindenben megelőzve őt, mindenből kifosztva, minden lehetőségtől elzárva illuzóriussá tették eddigi összes szárnypróbálgatásait.

Mult év augusztusában a mohácsi csatamezőn hagzott el az első felelős nyilatkozat, amely bár homályosan, de sok tekintetben tájékozást nyujtva először jelezte, hogy a trianoni diplomácia eddigi frakkja szüknek bizonyult. Ez volt az első alkalom, hogy felelős helyről az alkotmányos szokásoknak megfelelő approbálás után a magyar közvélemény egy orientáció követésére és a szomszédos államok ezen akció lehetőségeire felhívást nyertek. A trianoni Magyarország elszigeteltségében, külpolitikai, külkereskedelmi és világgazdasági izoláltságában csak természetes, hogy a Mohács mezején elhangzott szavak mindenütt, még szomszédainknál is, jótékony visszhangra találtak. Nem szomszédainkon mulott, hogy a mohácsi szót nem követte a mohácsi cselekvés, s hogy alig pár hónapra rá, most a télfordulón Itália felé fordult a magyar diplomácia sasszeme. Olaszország felé, mint amellyel történelmi kapcsolatainknál fogva egy esetleges orientáció lehetősége már régóta aktuális és jóformán előkészítés nélkül, a megvalósításra érett állapotban van.

Minden külpolitikai orientációt az érdekelt országok kölcsönös vitális és existenciális érdekei, kereskedelmi kapcsolatai és lehetőségei tesznek szükségessé, indokolttá és hasznossá. És minden egészséges külpolitikai orientációt az érdekelt államoknak ezen reális feltételeken tulmenőleg fennálló érzelmi közösségei tesznek maradandóvá, bensővé és

őszintévé. Ma még korai volna arról beszélni, hogy akár egy jugoszláv, akár egy olasz orientációtól mit várhat Magyarország mai helyzetében, de mindenesetre már önmagában véve az a körülmény is, hogy a hivatalos magyar diplomácia bucsut akar mondani a ministeriális külpolitizálás önmagát emesztő, lélektelen és sivár vegetációjának, — már ez is oly eredmény, hogy csak a legelfogultabb ellenfelek s a legádázabb és elvakultabb diplomata-koppányok találhatnak benne kivetni valót.

Mert a diplomata koppányoknak semmi sem tetszik. Az sem, ha nincs orientáció, az sem, ha van orientáció. Minden körülmények között féltik a magyar külpolitika koresolya bajnokait, hogy elcsuszniak a jégen és bár azok még fel sem kötötték a koresolyáikat, már is lelki szemeik előtt látják, mint zuhannak el a szerintük nem alájuk teremtett sikos talajon.

Magyar speciálitás és magyar átok, hogy az okos embereknél mindig vannak még okosabb emberek és néha l'art pour l'art kritizálnak sokszor olyasmit is, amit csak helyeselni lehet. Ha el is követte azt a hibát, a magyar diplomácia, hogy éveken keresztül nem keresett kapcsolatokat a külfölddel és a szó szoros értelmében vett orientációkat nem tudott ápolni s ha most rapszodikusán a jugoszláv orientációról egyszerre a homlok-egyenest ellenkező és ellenséges viszonyban lévő olasz orientációra tér is át, — akkor sem lehet elvitatni tőle a jó szándékot, a jóhiszeműséget és őszinteséget, amellyel a most már bizonyára kellőleg előkészített diplomáciai felkészültség birtokában Mussolini megtisztelő rokonszenvét politikai, kulturális és gazdasági téren kióhajtja mélyíteni. Nem kétséges, hogy az új orientáció csakhamar tul lesz a kezdett nehézségein és valóra váltja hamarosan mindazt, amelynek valóráváltásán az olasz-angol világpolitikai hegemonia segítsége nélkül esetleg hiába kesergett volna évtizedekig a trianoni magyar.

A kínai események.

Peking és Kanton mind nagyobb méreteket öltő háborúsága nem akar véget érni. Európa megdermedten áll az új boxer-lázadás előtt s kísértetiesen csendülnek fel előtte Vilmos császár komor szavai: »Európai népek egyesüljete a sárga veszedelem ellen«. Anglia a maga nagyhatalmi pozíciójában is tetőtől talpig megrendülve, idegesen és aggódva kénytelen szemlélni mint rántják ki a talajt világbirodalmának ázsiai prestige alól azok a tényezők, amelyek az orosz szovjet méregkonyháján lassu, de céltudatos és szorgalmas munkával valószínűsítik meg kifőzött terveiket. Hiába küldi le hatalmas flottáját a kínai vizekre, ma már nem áll mellette fél Európa, mint a boxer-lázadás idején. Sőt még világháborús szövetségesei is bizonyos fanyar desinteressementel szemlélik a pekingi és kantoni kormányok szeparatistikus törekvéseit. Északon Csang-Cso-Lin és Vu-Pei-Fu állanak szembe egymással, Sanghái birtokáért folyik a boxer-

lázadás méretit jóval meghaladó véres küzdelem.

A nagy zürzavarban jó ideig egyedül állt Fenk tábornok, akit az európai hatalmak bizonyos jóindulattal a »keresztény« diszjelzővel ékesítettek fel — pedig ő volt az első, aki a moszkvai kommunista kormánynak szolgálatait telajánlotta s a bolseviste centralét hódolatteljes ragaszkodásáról biztosította. Teljes anarchia uralkodik az egész vonalon. Zürzavaros fejtelenség mindenfelé és az európai diplomácia exponensei saját és állampolgáraik életének megmentésén kívül hova-tovább nem ismernek más feladatot. Az egész kínai zürzavart Moszkva irányítja, amely miután látja, hogy európai propaganda programja csufos kudarcot vallott, most Ázsiát választotta ki hódító törekvéseinek színteréül.

Dr. Csen kínai külügyminiszter pán-ázsiai missziója mintha új mérföldköhöz érkezett volna el. Mintha a nagasikai konferencia, amely egy Anglia ellenes ázsiai népszövetség megalakítását célozta, egy lépéssel ismét kö-

zelebb vitte volna az ázsiai szeparatista törekvéseket a megvalósulás stádiumához. Gurul az orosz rubel s a kínai kuli szinte öntudatlanul pusztítja egymást. Mindezt egy rejtelmes kéz irányítja hátulról, amelyről Anglia sohasem hitte volna, hogy ennyire próbára tudja tenni nagyhatalmi presztígiójét. Egy dolog bizonyos és ezt Chamberlain is belátja, hogy az angol tengeri haderő sohasem fogja

eredményesen likvidálni tudni a keleti problémát. Diplomáciai ügyességén és rátermettségén fog mulni, hogy concessiókkal esetleg kompromissumokkal vagy bármily áron a kivezető utat megtalálja és ha kell Amerika közös intervenciójával helyreállítsa nemcsak az ázsiai egyensúlyt, de ezzel együtt Anglia nagyhatalmi presztígiójét is.

FOLYÓIRATSZEMLE.

A külföldi revue irodalom januári termése közül ki kell emelnünk a »Revue de Paris« pénzügyi beszámolóját, »Après cinque mois de ministère Poincaré« címmel nagy feltűnést keltett francia pénzügyi körökben. A meglehetősen erős kritikával kísért beszámoló számon kéri azt a bevételi feleslegekből előálló 700 millió frankot, amelyet Poincaré távozásakor, az államkasszában hagyott s azóta apró-cseprő, de nem lényeges és életbevágóan nem sürgős beruházásokra az új kormány különösebb indok nélkül felhasználni jónak látott.

Az angol folyóiratok közül a

„Spectator“

legújabb száma érdemel figyelmet, amelyben úgy látszik genfi inspirációra a lap összefoglalást közöl arról, hogy az angol napilapok közül a négy legnagyobb napilap: a »Times«, a »Sunday Times«, a »Daily Mail« és a »Daily Dispatch« hány hasábot szentelnek a Népszövetség működésének. Nagy diadallal közli a »Spectator«, hogy 1926. márciusában pl. csak ezen négy lap 60 hasábon keresztül foglalkozott a Népszövetség működésével és hogy az 1925. augusztusától, 1926. augusztusáig, tehát 12 hónap alatt összesen 270 hasábon keresztül kommentálta, illetve dicsőítette a genfi tanácskozások anyagát s az intézmény nélkülözhetetlenségét.

A „Review of Review“-ben

»The Roman question« címmel Sturzó-tól az olasz popolari párt híres vezérétől találunk igen figyelemre méltó és Olaszországban is nagy feltűnést keltő értekezést, amelyben a fascista Itáliának a pápasághoz és általában a Vatikánhoz való viszonyáról elmélkedik. Bizonyos elégtétellel állapítja meg Mussolini loyális szerepét, melynek következtében lehetővé vált, hogy az oly sok éven

keresztül egymással háboruságban álló egyház és állam közti ellenséges viszonyt egy egészséges és megértő atmoszféra váltsa fel.

A német folyóiratok közül az

„Europäische Revue“

a világhírű oxfordi egyetem szervezetét, jelentőségét és pedagógiai irányelveit részletezte német alapossággal, külön kiemelve, hogy ez az egyetem 22 kollegiumával a szó klasszikus értelmében vett »civitas academica«-ja Angliának, ahonnan mások, mint all round manek és perfect gentlemen-ek még nem kerültek ki az angol közéletbe. Megszivlelendőnek tartja a cikk az oxfordi példát Németországban mielőbb utánozni. A sok híres német egyetem közül szükségesnek tartja, hogy legalább egy-kettőt tisztán és kizárólag az angol paedagógiai módszer alkalmazásával e cél elérése érdekében tehermentesítsenek a specializáló magas műveltség elérését biztosító általános német egyetemi oktatási rend kissé fojtott levegőjű uniformizált szabályaitól.

A „Deutsche Rundschau“

közöl ismét magyar vonatkozású cikket. A magyar országgyűlési választásokról közöl ez alkalommal meglehetősen részletes tudósítást a Rundschau őszintén fájjalva, hogy Gündisch Guidó nem lett tagja a magyar parlamentnek s hogy német nevű kereskedelmi miniszterünk egy soproni küldöttségnek adott válaszában nem vallotta magát nagy-németnek s hogy azt találta mondani, miszerint »ha a magyarországi németiség német érzésű és iskolázottságánál, élethivatásánál fogva bizonyos fokig együtt is érez az anyaországgal, mégsem lehet elvitatni, hogy ennek a kulturának gyökerei magyar talajból fakadnak s hogy a magyarországi németek, amilyen jó német fiai az anyabirodalomnak, éppen olyan

hü polgárai a magyar hazának». A folyóiratot szerkesztő tiszteletreméltó ősz tudósok jámbor együttese felment az alól, hogy ezen igazán kissé gyermeg

és szánalmas kifakadás egyszerű regisztrálásához esetleges további kommentárokat fűzzünk.

Dr. Cz. I.

A FÖLDBIRTOKREFORM SZABTA UJ FELADATOK.

Kevés oly nehéz és kényes kérdés van a súlyos problémáktól amugy is agyonterhelt államhajónk mélyében, mint ez a kérdés: jó-e a földreform és ami ebből természetszerűleg következik: eredményei maradandók-e? Hazánk jellege adja meg ennek a problémának a súlyát, agrár államunk pedig a feleletekből akarja megszerkeszteni jövődjének horoszkopját.

A földrefo m t ö r v é n y n e k , 1920. XXXVI. tc. megalkotása óta eltelt több, mint hat esztendő. A törvény alapján megindított megváltási eljárások befejezésükhöz közelednek, új ügy már 1925. dec. 7. óta az O. F. B. elé nem kerülhet. Körülbelül 1,000.000 kat holdat parcelláztak eddig is az ítéletek alapján; tehát elérkezett az az idő, amikor a mi földreformunkat is vizsgálat alá vethetjük anélkül, hogy jobbra vagy balra izgatnánk és a dologba politikumot vegyitenénk.

Midőn bármely földreform hatásait vizsgáljuk, szem előtt kell tartanunk azt az igazságot, hogy jó földreformot alkotni csaknem lehetetlen. Földreformok mindig társadalmi és gazdasági válságok idején jutnak végetes (aktualitáshoz, így természetes, hogy az állam, mely a földreform által az általa szükségesnek vélt birtokpolitikai célt hatalmi eszközzel igyekszik megvalósítani, szinte leküzdhetetlen akadályokkal találja magát szemközt. Ha a földreform egyszerű rablás, azaz az állam a földbirtokosokat a birtokpolitikai cél elérésén kívül főleg más politikai cél elérésére fosztja meg birtokaiktól (ilyen a kisántánt államok, a litván és nagyrészben a lengyel földref.) és pedig ellenszolgáltatás nélkül, avagy nevetséges kártalanítással, úgy csak a földbirtokos osztály könnyebben lehengethető ellenállásával találkozunk, de mihelyt azt az álláspontot foglalja el, hogy a kisajátított területekért teljes ellenszolgáltatást kell nyújtani, pénzügyi nehézségek gördülnek elő, melyek legkevésbé sem mozdítják elő az állami konszolidációt. Ezek a pénzügyi nehézségek nemcsak a kártalanításban jelentkeznek, de abban is, hogy az állam a földhözjuttatottakat gazdasági megerősülésükben is támogatni köteles. Magántökéket ilyen

célokra a földreformok forradalmas ideiben mozgósítani nem lehet, ezért mindenképen az államra hárul az a feladat, hogy a földreform pénzügyi fedezetét előteremtse, minthogy pedig az állam maga sem bir rendezett háztartással, a földreformok alapja mindig elhibázott, olyannyira, hogy az esetleg elért siker csak későbbi nagy áldozatok árán realizálható.

Jó földreformot alkotni tehát a földreformok zavaros ideje miatt lehetetlen, egyedüli lehetőség az, hogy a későbbi agrárpolitika oly irányba terelődjék, hogy a földreform teremtette új helyzetben az állam és a mezőgazdaság egészséges fejlődését mi se akadályozza.

Midőn tehát a mi földreformunkat vizsgáljuk, ne az 1920. XXXVI. és 1924. VII. tc-k fonásait keressük, hanem arra iparkodjunk választ adni, hogy a megváltozott birtokviszonyok teremtette helyzetben agrárállamunk fejlődése biztosítva van-e?

A földreform eddigi keresztülvitele s a további befejező eljárások azt mutatják, hogy a kisbirtok területe kb. egy és háromnegyed millió kat. holddal gyarapodott, illetve fog gyarapodni, ami azt jelenti, hogy a kisbirtok területe 25 százalékkal lesz nagyobb a trianoni határokon belül, mint 1913-ban volt. Az 1925. év elején 970.000 kat. hold jutott a kisemberek kezére, azaz százalékban kifejezve a kisbirtok területe 13.6 százalékkal emelkedett; az ország területének 1913. évi 44.2 százaléka helyett már 1925-ben 50.2 százalékan dolgoztak a kisgazdák. A szántóföldet véve alapul: az összes szántóföldek 61.6 százalékan vágbarázdát a kisgazda ekéje az eddigi 55.5 százaléka helyett. A nagy- és középbirtok főleg szántóban csökkent, ugyannyira, hogy a nagybirtok ma már az ország szántóterületéből csak 24.3 százalékot mondhat tulajdonának az eddigi 29.2 százaléka helyett. A földreform tehát az ország szántóföldterületét alaposan megmozgatta, 9.730.000 kat. hold szántó van Csonka-Magyarországon, annak tehát körülbelül egyötöde cserélt gazdát. Az ország 16 millió kat. hold földjéből eddig

8 millió van a kisbirtokosok kezén, ebből 6 millió hold szántó s ha még tekintetbe vesszük a nagyszámu kisbérletet, mely közel félmillió holdat tesz ki és szintén legnagyobb részt szántó, azt találjuk, hogy a kisbirtokosok az ország szántó-területének kb. 62 százalékát már ma is kezükben tartják. Azt tehát, hogy a földreform a kisbirtok területét nem gyarapította kellő mértékben, ezt józan ésszel kifogásolni nem lehet. Más kérdés azonban az, hogy a földreformtörvény útján juttatott területek az érdekeltek céljait előmozdítják-e és nem hátráltatják-e a mezőgazdasági többtermelést?

A törvényteremtette mai helyzet az, hogy dacára a tekintélyes mérvű földosztásnak a földhözjuttatottak elégedetlenek, a mezőgazdasági termelés pedig a földhözjuttatottak gazdasági erőtlenségét erősen sinyli. Ha végigpillantunk a legtöbb községen, azt találjuk, hogy a falu szélén kis 200 négyszögölnyi területeken gyenge kunyhók emelkednek, a falutól pedig meglehetősen távol apró 1000—1200 négyszögölnyi parcellák nyulnak; az előbbi a házhelyrendezés, utóbbi a földosztás eredménye. Szóba elegyedve a földhözjuttatottakkal csak panaszokat halunk: a házhely kicsi és drága, a házépítési kölcsönt hiába várják, a földek messzefekvők, rosszak, nehéz ily távolságból kijárni, eszközök nincsenek, a bérszántás drága, az uraság már évek óta nem trágyáz, mégis magas az ára, az ideiglenes bért is alig tudják fizetni —, és megindul a kesergés végekihárthatatlanul. A nemfizetőket végrehajhtják, az egész földreform csak huncutság, bezzeg a háboruban mindenkinek földet ígérték —, ezt hallja a falut járó ember. Csak kevés helyen, ahol még a földreform első idején bőven oszthattak földet, van relativ megelégedés.

Ha ennek az állapotnak az okait keressük, rögtön szemünkbe ötlük az a szomorú valóság, amiért a mi földreformunk sem tökéletes, hogy t. i. államunk a földreformtörvény megalkotása idején oly rossz helyzetben volt, hogy e nagyjelentőségű akciónak pénzügyi fedezéséről nem gondoskodhatott. Nincsen pénzügyi fedezet a földhözjuttatottak mögött, hogy megfelelő kölcsönnel biztosítsa a vételár kiegyenlítését, az erőtlen »nincstelen« számára nincs gazdasági segítség, nem kaphat kedvezményes kölcsönt gazdasági felszerelésre. Ezek nélkül pedig a földreform tényleg csak csalódást okoz,

szociális megnyugvás helyett nagyobb elkereseredést vált ki.

A földreform pénzügyi hiányosságait kell pótolni a következő esztendőekben. A munka megindult a nagy vérözön után, a tőkék lassan-lassan gyűlnek, a kölcsön hónapról-hónapra elfogadhatóbb feltételek. A kormányzaton mulik, hogy a földhözjutottak panaszait meghallja és az ezután aktuális kölcsönöket ezek enyhítésére használja fel.

Kölcsönt, hosszú lejáratu olcsó amortizációs kölcsönt kell nyújtani elsősorban a még hátralékos vételárak kifizetésére. A földbirtokosok helyzete amugy is válságos, elsőrendű többtermelési érdek, hogy elvett földjeik vételárát egy összegben megkapják és azt a megmaradt birtok beruházására fordítsák.

Kölcsönt kell nyújtani gazdasági felszerelésre, állatok beszerzésére, hogy a földhözjuttatottak, amugy is súlyos helyzetben, ne terhelje még a különböző munkák elvégzéséért fizetendő bér is. Mihelyt a viszonyok megengedik tagosítani kell újból, mert ahol a törpebirtokosok is földhöz jutottak, a földreformtörvény új földesikokat teremtett a régiök mellé.

Mínthogy már teljesen lehetetlen több földet osztani, kisbérletek alakítása elsőrendű fontosságú, mellyel kapcsolatban a bérlőtársaságokat törvényileg kell szabályozni. A birtokos érdekeit védendő, a bérlőtársaságok szabályzata elsősorban a bér pontos kiegyenlítését biztosítsa, másodsorban pedig tegye lehetővé, hogy okszerű művelés érdekeit a kisbérlők meg ne sértsék. Eddig a birtokosok a kisbérleteket két okból perhorreszkálták: először rengeteg kisemberrel kellett elszórdniuk (csak részben vannak szövetkezeti bérletek) és a bér behajtása nehézkes volt, másodsorban a kisbérlők elrontották a földeket. A szövetkezeti bérletek csak az első követelményeknek tudtak eleget tenni, akkor is a hitelszövetkezetek elsőrendű feladatait gátolták, mert a kisbérlettel rengeteg munka van, okszerű művelésre felvigyázni pedig nem tartozhatik hatáskörükbe. Éppen ezért szükséges az is, hogy a két követelmény megvalósítására új intézmények alakuljanak, bérlőtársaságok, melyek a bérfizetést garantálják, az okszerű művelés szempontját előrendők pedig a gazdasági szervek felügyeletét és befolyását megengedjék.

További követelmény az, hogy azokat

a kis parcellákat, melyek a földosztás káros jelenségei, a legszorgalmasabb és legügyesebb új birtokosok össze tudják vásárolni. Így egészséges kisbirtokok keletkeznek, ezeket a vásárlásokat is elő kell tehát mozdítani. Természetes, hogy ez csak akkor legyen megengedhető, ha egyes földhözjuttatottak földescekkéiket sem tudják, vagy nem akarják megművelni, vagy a megművelés számukra csak terhet jelent. A törvényt tehát így irányban kell módosítani.

A házhelyrendezés befejezéseként a kislakásépítő akciót végre valahára meg kell indítani. Két esztendeje folyik ebben az irányban ankétezés, eredmény nélkül. Pedig tőke is van hozzá, még

ÚJ ÁTCSOPORTOSULÁSOK KÜSZÖBÉN

Lassankint kezdenek kibontakozni előttünk azoknak a változásoknak a körvonalai, amelyek a világ gazdasági élet-tényezői keresztülmennek. Az események előttünk zajlanak le, ami mindenestre megnehezíti a szükséges perspektíva kialakulását s így meglehetősen nagy azoknak a száma, akik a tapasztalati tényeket nem tudják a történeti fejlődés kategóriáiba besorozni. Pedig nem kell felettébb nagy éleslátás annak a meglátásához, hogy azok a tényezők, amelyek évtizedeken keresztül befolyásolták a gazdasági élet irányát nem csak formailag, hanem lényeges sajátágaikat illetőleg is nagyfokú átalakulásokat mennek keresztül. Ezeknek a változásoknak egyik leginkább szembeszökő formáját láthatjuk megnyilvánulni azokban a törekvésekben, amelyek új koncentrációknak — sokszor a régi kereteknek a lerombolása árán is — a létrehozására irányulnak.

Minden újságolvasó ember előtt ismeretesek ilyen kísérletek. A legmonumentálisabb próbálkozás, a Népszövetség, illetve az ennek kebelében működő Nemzetközi Munkahivatal megalkotása volt: az első lépés, amely az új idők szellemét dokumentálta. A nemzetközi korporáció szükségességének a tudata elősegíti nemzetközi vonatkozású tröszt és kartellalakítási mozgalmak erősödését s ugyancsak ennek a meggyőződésnek a jegyében fogant az a terv is, amelynek a megvalósulása a tavasszal lesz, a Genfben megtartandó nemzetközi gazdasági konferencia formájában. Ezt követőleg a világ mezőgazdasági érdekképviseletai fognak Rómában összegyűlni, hogy egy

sem történik semmi. A falu népének minden bizalmát eljátsszák, ha ez az akció rövidesen tető alá nem kerül.

A földreformtörvény teremtette helyzet, ha pénzügyi hátrányait utólag megszüntetjük, nem akadályozza fejlődésünket. Egy a fontos, hogy az illetékesek szociálpolitikai érzelme ezirányú tevékenységet eredményezzen, akkor nem fog megisméltódni a jobbagyfelszabadítás utáni helyzet, amikor támogatás híján a magyar középosztály tönkrement, a volt jobbagy pedig megindult azon a lejtőn, amely majdnem a proletárizálódásig vezetett.

Bécsy Bertalan

nemzetközi szervezet megalakításának az előfeltételeit megteremtsek.

Bizonyára lehetne ezt a felsorolást még folytatni, bennünket azonban ezuttal inkább az a kérdés érdekel, hogy vajjon a nemzetközi együttműködésnek azok a szervezetei és egyéb formái, amelyek már több évtized óta állanak fenn, nem mentek-e tartalmukat, lényegüket illetőleg olyan változásokon keresztül, amelyek feljogosítanak bennünket messzebbmenő konzekvenciák levonására? És, hogy azok a változások, amelyek gazdasági életünk keresztülmennek, nem tükröződnek-e azokon a területeken is, amelyeket egy-egy ilyen szervezet a magáénak mond?

Tisztán gazdasági szempontból tárgyalva a kérdést, lehetetlen elzárkózunk az elől a megállapítás elől, hogy gazdasági életünknek, egészen a legújabb időkig, jelentékeny tényezői voltak a bér-munkásságnak marxista alapokon megszervezett s az osztályharc elvei szerint működő szakszervezetei. Az az igazság, hogy a közös nyomoruság összehozza a rokonsorsuakat, a szakszervezetek felépítéséül nagy mértékben éreztette határait, az azonos — és aránylag kis körre kiterjedő — érdekek szinte önmaguktól irták elő a közös és minden egyes csatlakozó részére kívánatos programot, a hasonló életviszonyok pedig közös taktikai szabályok megalkotását tették lehetővé. Ilyen módon a szakszervezeti politika mindinkább vesztett »politikai« jellegéből és adminisztrációvá alakult át.

A háborút megelőző években az európai államok egyre fokozódó elipariásodása, majd ezután a háború és az azt követő események által előidéztet zürzavaros viszonyok, szemmel láthatólag a

szocialista agitáció malmára hajtották a vizet. A szocialista kurzus lett az uralkodó planéta — mint arra közvetlen tapasztalatból mi is emlékezhetünk — s egy darab ideig úgy látszott, hogy a szocialista tábor terjeszkedésének semmi sem fog határt szabni. Az amszterdami központ adatkimutatásai a taglétszám állandó emelkedéséről adnak ebben az időben számot, viszont 1921. óta a csökkenés nyilvánvaló.*

Csakhamar kitűnt azonban, hogy a fejlődés sem nyugodott egészséges alapokon s nem a test természetes gyarapodásának volt a külső megnyilvánulása, hanem inkább valami beteges fel-fuvódás volt az, ami a közvélemény egy részét tévedésbe ejtette. A taglétszám gyarapodását feltűntető grafikon 1922—23-ik évben érte el a zenitét; azóta veszedelmesen lefelé hajló tendenciát mutat. Bizonyára sokat lehetne annak a sorvadásnak, amely a szocialista hadsorokat ritkítja, a tüneteiről és okairól elmélkedni. Nem tartjuk azonban érdektelennek és minden tanulság nélkülinek azt az eljárást sem, amelyet akkor követünk, ha két tipikus esetet emelünk ki a többi közül és keressük bennük azokat a szimptomákat, amelyekből általánosabb következtetések vonhatók le.

A szocialista agitáció egyik kedvelt közhelye volt az, amely az ugynevezett proletármozgalmak nemzetközi szolidaritása szokott utalni s amely hiveiben az önérzetet és a jövőbe vetett bizalmat annak a hangoztatásával törekedett fokozni, hogy az egész világ ugynevezett proletárijai szilárd és megbonthatatlan filanxot alkotnak — érdekeik azonossága folytán — s velük szemben a sokféle tagolt, különböző érdekek által szétdarabolt polgári rétegek ellenállása egyre jobban csökkenik. Ez ellen a teoretikus megállapítás ellen többféle ellenvetés hozható fel, így például jelentékeny sullyal bír az is, amelyet tudomásom szerint legtöbb nyomatékkal Werner Sombart hirdetett és amely rámutatott arra, hogy az északamerikai munkásrétegek — az ottani gazdasági élet különös alakulása következtében — sohasem fognak a szocialista tábor részére jelentékeny erőgyarapodást jelenteni.

Ezeknek az állításoknak a helyességét persze szocialista részről szeretik tagadni, a legutóbbi idők fejleményei azonban rámutatnak arra, hogy Északameri-

kában a munkásmozgalmak tényleg olyan irányban haladnak, amely egyáltalán nem egyeztethető össze a marxizmus elveivel és próféciákkal.

Egy hitelesnek tekinthető amerikai írónak a dolgozatai fekszenek előttünk. Az illető, J. P. Warbasse, az amerikai szövetkezeti szövetség elnöke, egyébként ismert közgazdasági író, aki egyáltalán nem sorozható azok közé, akiket a szocialista frazeologia a »reakciós«-ak közé szokott sorolni. Warbasse szemügyre veszi a tendenciákat, amelyek az amerikai munkásmozgalmak jelenlegi fejlődése irányára nézve jellemzőek s több érdekes tünetre mutat rá. Az amerikai munkásságnak a legnagyobb része — mondja Warbasse — azt ambicionálja, hogy egyre feljebb és feljebb jusson a hierarchia lépcsőjén s végső cél gyanánt az lebeg előtte, hogy belátható időn belül lül vagyont fog összegyűjteni, amelynek révén azután gond és munka nélkül fog tudni megélni. Ez a gondolkodásmód nem mutat valami nagy megegyezést a marxizmus doktrínákkal, de az amerikai munkás még ennél tovább is megy a »lejtőn«. A szakszervezeti üléseken — mondja ugyancsak Warbasse — a tagok éppen úgy megtárgyalják a legkülönbözőbb spekulációs vállalkozásokat, mint a kollektív szerződések ügyét. A szakszervezeti lapok részvenyalírási felhívásokat közölnek és arra biztatják az elvtársakat, hogy floridai telkeket vásároljanak. Statisztikusok 100 millió dollárra becsülik azt az összeget, amelyet az amerikai munkások az utolsó öt év alatt ugynevezett »irreális értékekbe« — spekulációs papirokba fektettek, ez a kiis summa azonban, ugylátszik, nem igen aggasztja őket, hiszen — ugyancsak Warbasse állítása szerint — az amerikai »proletáriátus«-nak a különböző bankokban és takarékpénztárakban mintegy 15 milliárd dollárnyi megtakarított tőkéje gyümölcsözik.

Általában véve a munkásság nagy rokonszenvet mutat a kapitalista foglalkozások iránt. Hatalmas tömegű értékpapirokat vásárolnak össze s ilyen módon a szocialista doktrínák által leginkább perhorezkált jövedelmi forrásnak, a tőkekamatnak lesznek élvezőivé. De egyébként is olyan magatartást tanúsítanak, mintha Marx soha sem élt volna és nem alkotta volna meg a munkáspolitikára örök időkre érvényes szabályokat. Ilyen módon azután munkás és nagytőkés közötti összes különbségek eltűnnek, mindössze annyi marad meg,

* L. erre vonatkozólag szerző cikkét a Budapesti Hírlap 1926. szept. 17-iki számában.

hogy a spekulációk terén a proletár a gyakorlott kapitalistánál ügyetlenebbnek bizonyul.

De nemcsak az egyes munkások árulnak el ilyen hajlandóságot, ugyanazon az uton haladnak azok a szervezetek is, amelyek a szocialista párt, vagy a szakszervezetek fél, vagy egészen hivatalos exponenseinek tekinthetők. Ahelyett, hogy a szocialista-párt a Wall-Street a nagytőkének megszemélyesítője ellen küzdene, eltanulja a bankárok fogásait. Ennek a törekvésnek a meglétét számos bank megalakulása bizonyítja, amelyeket a látszat megőrzése érdekében, elneveztek »szövetkezeti bankoknak« — de, amelyek sohasem voltak szövetkezetek, hanem annak a kapitalista hajlandóságnak a megnyilvánulásai, amely a munkások lelkének a mélyén is megtalálható.

Ezek a fejtegetések — amelyek notable egy szocialista szellemű lapban jelentek meg —, világosan mutatják azt, hogy a marxista értelemben vett szakszervezeti mozgalom milyen lábakon áll azon a hatalmas földterületen, amely az egész világ ipari termelése terén az utóbbi időben egyre mindinkább domináló befolyáshoz jut. Ha a dolgok ebben az irányban fognak tovább haladni, úgy nagyon valószínű, hogy az északamerikai munkásság tömegei ki fognak esni a szocialista hadsorok tömörnek és szilárdnak képzelt sorai közül, ami azután nem csak elvi, hanem gyakorlati tekintetben is éreztetni fogja hatásait

De a munkásmozgalmaknak az eredeti marxista iránytól való eltérése talán csak a speciális amerikai viszonyok között következik be és talán másutt a maga teljes érintetlenségben ragaszkodnak a próféta utmutatásaihoz és előírásaihoz. Talán abban az államban, amely magát az »igazi marxizmus« egyedüli megvalósítójának tartja, vagyis a bolsevik Oroszországban, tényleg sikerült elérni azt, hogy a marxista szakszervezetek váltak az általános fejlődésnek az alappilléreivé és a munkásosztálynak támaszaivá és reménységévé.

Hogy ebben a tekintetben mi a helyzet, arról érdekes tájékoztatásokat nyerhetünk azokból a tudósításokból, amelyek a nemrégiben lezajlott tizenötödik kommunista pártkongresszus lefolyásáról tájékoztatnak, ahol, mint mindjárt látni fogjuk, a tárgyalások folyamán igen jelentékeny szerep jutott a szakszervezetek-

kel összefüggő kérdéseknek.* Az erre vonatkozó előterjesztéseket nem kisebb egyéniség, mint maga Tomszky elvtárs, a központi szakszervezeti tanács elnöke tette meg s így azok a hitelességnek minden kritériumával rendelkeznek. Ezek szerint a szakszervezeti tagok száma állandóan növekedik. Hogy ez az eszme iránti lelkesedés miatt van-e, avagy egyéb, némileg talán erőszakosnak is minősíthető hatósági beavatkozások folyománya, arról nem tudunk még semmit. Elég az hozzá, hogy a növekedés 1925—26. folyamán 26.2 százalék, (8.76 milliőről 9.27 millióra) amiben azonban — Tomszky szerint — sokszor kevés a köszönet, mert az új szakszervezeti tagok legnagyobb részére a szakszervezeti igazolvány olyan cikket jelent, amelyet alkalomadtán áruba bocsát. Valószínűleg az a körülmény sem lehet tulságosan kellemes az uralmon levőknek, hogy a szakszervezeti hálózat legalsó fokozatait alkotó, ugynevezett üzemi bizottságokban a kommunista párt hiveinek a száma nemcsak, hogy elenyészően csekély a más meggyőződésen levőkhöz, az u. n. pártönkivüliekhez képest —, de jelentékeny mértékben meg is csappant, amennyiben 36.2 százalékról 28.7 százalékra esett, ami mintegy 10 százalékos csökkenésnek felel meg.

Dacára annak, hogy talán kommunista államban lennénk, a szakszervezetek nem átallanak a meglehetősen burzsuj izű foglalkozáshoz, a tőkegyűjtéshez fordulni. Ugyancsak Tomszky elvtárs tájékoztat arról, hogy a központi szakszervezeti bizottságok bankbetétei — hogy mennyi idő alatt, azt nem mondja — 2.5 millió rubelről 5.25 millióra emelkedtek. A baj csak az, hogy a kizsákmányolás átkos ördöge az igazi kommunistákat is megszállja, s ez a megszállott állapot azután az előforduló sikkasztások formájában szokott megnyilvánulni.

Dacára a szocializmus uralomrajutásának, illetve a szakszervezetek erősödésének a munkanélküliséget nem csak hogy nem sikerült megszüntetni, sőt éppen ellenkezőleg, a baj egyre terjed, amennyiben a munkanélküliek száma az 1925. április 1-én kimutatott 992.900 fővel szemben 1926. április 1-ig 1,182.500-ra emelkedett, ami 19.1 százaléknak felel meg. Evvel együttesen mutatkozik az a jelenség, hogy a nők huzódoznak

* Ismerteti az „Informations Sociales” eredeti orosz újságközlemények alapján.

az ottani munkától, a falusi lakosság pedig a városokba özönlik.

A kongresszuson az előterjesztések kapcsán élénk eszmecsere indult meg afelől, hogy a szakszervezetek hivatásuknak a magaslatán állanak-e? Már az előző kongresszuson hallatszottak energikus hangok, amelyek kifogásolták azt, hogy a szakszervezetek tulságos mértékben alkalmazkodnak a »felülről« irányított gazdasági politikához. Közérthető nyelvre lefordítva az nem jelent mást, mint azt, hogy az állam által kezdeményezett és irányított »új gazdasági politika«, amely lényegileg a kapitalizmus-hoz való visszatérést jelenti, a kapitalista érdekeket nagyobb erővel tudja érvényesíteni — az állítólagos proletárállamban, mint a szakszervezetek a munkásság érdekeit. A szakszervezetek nagyon sok esetben nem merik hallatni a szavukat ott, ahol a munkásság érdekeinek a megvédelmézéséről van szó, inkább a passzivitás kényelmes állapotát választják. A munkásság köreiben nagy az elégedetlenség, mert a szakszervezetek nem képviselik megfelelő módon a reájuk bízott munkásérdekeket. A munkások közössége válnak, mert a szakszervezeti határozatokat a felsőbb hatóságok csak holt betűnek tartják.

Ezeket a kijelentéseket — s ezt hangsúlyozzuk — hivatalos egyéniség, a szakszervezeti tanács elnöke tette. Az ellenzéki felszólalók, akik között a hírhedt Trotsky, Zinoview és Kamenev foglaltak helyet, szinte nem voltak megelégedve a szakszervezetek működésével,

de ők inkább az »elburzsujosodás« rémét festették a falra, a legnagyobb csodálattára mindazoknak, akik úgy tudják, hogy Oroszországban immár tizedik éve folyik — nem éppen mindig a legpacifisztikusabb eszközökkel — az a munka, amelynek a célja a »burzsoázia kiirtása«. Ugy látszik, még mindig nem sikerült.

Valami bajnak kell tehát a kréta körül lenni, a szakszervezetek sem a legtöbb gazdasági szabadságot élvező Északamerikában, mint a szocializmust fűzzel-vassal terjesztő Oroszországban nem képesek arra, hogy hivatásuknak megfeleljenek. Lehetetlen meg nem látni azt, hogy a gazdasági élet terén olyan változások mennek végbe a szemünk előtt, amelyek új átcsoportosításokat tesznek szükségessé. Az eddig leghomogénebbnek hitt ipari munkástömegek sorai között is olyan differenciálódási folyamat mutatkozik, amely felbontja azokat a kereteket, amelyek eddig fennállottak. A marxista mozgalom mindinkább eltávolodik attól, hogy a szegény bérmunkás tőle várja álmainak beteljesítését. Ott, ahol a gazdasági fejlődés kedvezőbb a szocialista intézmények kapitalisztikus spekulációkba bocsátkoznak, ottan pedig, ahol az ország alkotmányának kiegészítő részeivé teszi őket valamely sorsfordulat, kénytelenek megalázkodni a »felsőbb hatalom« paranccszoja előtt. Hogy ez a fejlődés hová fog vezetni, azt bajos megmondani, a jelek azonban arra mutatnak, hogy ebben a tekintetben a változások küszöbéhez érkeztünk.

B. Gy. dr.

Turcsány töltőtollak
magyarországi egyedárusító
helye

TURCSÁNY ANTAL,
Budapest, IX. Üllői-ut 2.
(Kálvin-tér sarok)

Javitást vállal.

K Ö N Y V E K

Ybl Ervin: Donatello.

(Magyar Művészeti Könyvtár. 1—3. szám. Budapest. Amicus kiadás 1927).

Ybl Ervin a magyar művészettörténeti irodalom fiatalabb gárdájának egyik máris neves tagja, aki eddig is több önálló kutatáson alapuló munkával (Az ornamentika. 1914. — Az antik és a modern művészet. 1920. — A gótikus szobrászat Olaszországban. 1923. — Az utolsó félszázad művészete. 1926.) és napilapokban, folyóiratokban megjelent számos kritikával, essayvel gyarapította művészettörténeti irodalmunkat, most egy kitűnően átgondolt és kidolgozott monográfiával nyitja meg a Bálint Jenő szerkesztésében megjelenő Magyar Művészeti Könyvtárt, amely hivatva van tájékoztatni a művészettörténeti munkákban nem nagyon járatos magyar közönséget a művészettörténeti kutatások legújabb eredményeiről.

Donatellonak, a quattrocento hatalmas szobrászegyéniségének, művészi fejlődése perog le előttünk e könyvben és szinte a szemünk előtt bontakoznak ki a köből és a márványból azok a kiváló alkotások, amelyekben nemesak szubjektív művészi vágyak jutnak kifejezésre, hanem először jelennek meg minden művészetre érvényes tárgyi eredmények is. A szerző Donatello főjelentőségét a művészetek addigi határainak diadalmas áttörésében: a természetábrázolás fokozottabb meghódításában, a művészet kifejező erejének megnövesztésében és a sajátos szobrászi problémák fölismérésében, határozott megoldásában jelöli meg.

Jelentőségének tiszta mérlegelése érdekében a Donatello előtti és vele egyidőben készült művekkel hasonlíttatja össze a mester alkotásait, háttérül állítja a korszak művészi eredményeit,

hogy a mester eredeti s egyéni vonásait a legélesebben, a legplasztikusabban domboríthassa ki.

A művészet a quattrocento elején még nem tudta önállósítani magát a késői trecento gótikus hagyományaitól, Donatello volt az, aki e gótikus kötelékeket fokozatosan szíjjeltépte s az előítélet nélkül való naturalizmust hirdette. A természet minél tökéletesebb megközelítése volt egyik főtelevése, ezért ábrázolja az emberi testet és annak öltözékét, anyagszerűen és ezért tudta a monumentális és dekoratív feladatokat művészién megoldani.

A firenzei székesegyház, a Campanile és az Orsanmichele számára megrendelt szobrok kidolgozása közben ismeri fel és oldja meg a speciális szobrászi problémákat, az alak biztos állásának, kiegyensúlyozásának, a tagok szerves kapcsolatának fontos feladatait.

Míg Donatellót álló szobrai a modern szobrászat első, igazán céltudatos mesterévé avatják, domborművei a mester zsenialitását más oldalról világítják meg. A reliefnek összes változatait alkalmazta s különösen a rilievo schiacciatonak, a lapos domborműnek, adta néhány gyönyörű, technikailag is elsőrangú példáját. Domborműveiben a benső formagazdagság, az egyes alakok és csoportok nagyszerű elrendezése, a különálló szemlélyek és tömegek mozgatása, megelevenítése, a háttér művészi megoldása tanuskodnak a mester páratlan kifejező erejéről.

Donatello jól ismerte az antik művészet formakincsét, teljesen átérezte e motívumok művészi jelentőségét s

azokat belekapcsolta saját képzeletének formaegyüttesébe. Így jelenik meg újjászületve művészetében a püts s lesz elmaradhatatlan része minden későbbi építőművészeti jellegű alkotás dekoratív kiképzésének.

Művészi törekvéseinek és jelentőségének ismertetése után, Donatello működését négy fejlődési korszakra osztva mutatja be a szerző a mester összes alkotását.

Fejlődésének legnevezetesebb korszaka az első: 1406—1432-ig, ekkor bontakozik ki a gótikából s oldja meg művészetének sajátos problémáit. Ezekben az években készíti a firenzei székesegyházon, a Campanilén és az Orsanmichelen lévő szobrait.

A második korszak 1443-ig terjed. Ekkor alkotja meg a firenzei énekeskarzatot, a prátoi szószékét, Dávid bronzszobrát, az Angyali Üdvözlét nagy domborműveit, melyek mind a antik művészet hatásáról tanuskodnak.

Működésének harmadik korszakát (1443—1453) Páduában tölti, ahol megteremti Gattamelata (Érasmo de Narni) velencei zsoldos vezér, monumentális bronz lovasszobrát, amely méltó párja Verocchio híres Colleoni-jának s tanítványai segítségével a Antonio-templom főoltára részére bronzszobrokat s reliefeket készít.

Hátralevő éveit Sienában és Firenzében tölti. Művészetének e korából való Judit és Holofernes szobra és a San Lorenzo-templom szószékének domborművei.

Ybl Ervin, aki eddigi munkáiban a művészettörténetnek egyegy szélesebb területét dolgozta fel összefoglalóan, e könyvében tudományos rendszerezéssel, a részletek és az egész összefüggésének, jelentőségének és értékének kritikai módszerrel való megállapításával és igazolásával, valamint a tartalomnak és formának művészi elemzésével hiánytalan és tökéletes képet adott Donatelloról.

Szeretnők, ha ez a könyv ígéret lenne arra, hogy a szerző tudományos képzettségét, rendszerető erejét, helyes kritikai eljárását az elfelejtett magyar művészek — Kolozsvári test-

vérek, Kupeczký, Mányoky, Markó — monographiáinak megírására fogja felhasználni.

Nagy László,

Szokolay Béla: A nagybányai művésztelep. „Erdélyi irodalmi szemle” kiadása Kolozsvár 1926.

A nagybányai művésztelep megalapításának harmincadik évfordulója alkalmából íródott ez a tanulmány. Ha a huszonnétfoldalas füzetet elolvassuk, előttünk játszódik le annak a harcnak egyik megnyilvánulása, melyet ezek a fiatal és lelkes magyar festők vívtak. Mintegy helyzetjelentésekből kialakuló grafikonját a harcnak, mutatja be ez a tanulmány a nagybányaiak küzdelmének adatokkal bizonyított állomásait. Látjuk a letelepedéstől kezdve, festők, tanulók számából, a közönség és sajtó érdeklődéséből, az elért sikerek külső mérvét, érezzük a szerény kezdetekből felívelő pálya hatalmas lendületét, megtudunk adatokat, melyeket esetleg nem ismertünk, de a nagybányaiak valódi küzdelmével, igazi jelentőségével nem ismert meg a szerző. Hiszen többé-kevésbé mindannyian tudjuk, mit jelent Nagybánya a magyar művészet történetében, mégis úgy érezzük, itt volna már az ideje annak, hogy egyszer egy oly mű irassék, amely a maga teljes mértékében kidomborítja a nagybányaiak fellépésének jelentőségét és azokat az eredményeket világviszonylatban is lemérje és szemünk elé állítsa, amelyeket ennek a bátor, harcos, tehetséges és különféle utakra, eredményekre jutott művészcsoporthoz elért. Készültek monografikus feldolgozások a nagybányai csoport egyes tagjainak művészetéről, betekintünk a magyar művészlelek rögzítő, levegőbe robbanó viharzásába, de szintetikus képet nem kaptunk eddig. Réti István tanulmánya ásott eddig a legmélyebbre, analitikus módszerével, de hiányérzetünket az ő gondolatokban gazdag studiuma sem elégíti ki. Csak néhány lényeges szempont emelhetünk ki, mint amelyek egy ilyen munka írója számára irányadók lehetnek. Először is, mi volt Nagybánya előtt? Mi indult meg Nagybányával? A természet, a levegő, a hegy, a rét valósága hogyan vonult be egy egészenesen revidáló naturalizmuson keresztül a magyar művészetbe. A régi sémák szétrobantása után milyen irányokba lendült a kutatók érdeklődése? Hogyan ragadta magával az impresszió szuggesztív ereje

az akademizmus által megkötött egyéniségeket? Különböző utakon, hogy törtek a lelkes kutatók előre, hogyan raktak alapokat, hogyan kerestek kapcsolatokat és mint küzdöttek heroikus erőfeszítéssel, kifelé közönség izlésével, hivatalos fórumok előitéletével, klikkek és ellenlábások irigy hadával, hogyan vívtak befelé mindennél keményebb, fájóbb harcot, hogyan törtek össze, hogyan győztek és mint csináltak ösöket önmaguknak önmagukban. Voltak akik egyenesen haladtak, voltak, akik irányt változtattak. Egyesek visszakanyarodtak a folytatás nélküli, homoksivatagba vesző folyókhoz, Munkácsyhoz Paálhoz, mások felhasználva diadalmas készségüket ismét új utakat törtek. Nem Nagybányát jelenti többé Nagybánya, nem csak a helyhezköttesség és tradícióbaburkolódás fejfája ez a név, hanem egy nagy erő jelzőlámpása, amely erő kiárált az egész magyar művészet ereibe, hogy Nagybányát sohase látott festők műveiben hasson öntudattal, vagy öntudatlanul. Ennek az erőnek utját keressük mi, ha egy Nagybányával foglalkozó könyvet veszünk a kezünkbe. Látni akarjuk, mi volt és mi lett belőle? Hogy ma az egész világ festészetében a magyar képalkotás, mint eleven érték él és hat, hogy a magyar festészet ma magyar nem motívumaiban, külsőségeiben, hanem a lelkében, levegőjében, színében és szerkezetében, hogy tradíciókra támaszkodik és ifjú vággyal teljes, azt nagyrészt Nagybányának köszönhetjük. A múlt irányain épül fel az új művészet. Nagybánya a tespedés, az alacsony külsőségek szegény festészetének korában riadó erőket, robbanó, lelkes fiatalságot jelentett. Az igazi érték azonban nem vénül meg és nem koptatják meg az évek. Leonardo, Rembrandt, Giorgione és Greco, del Piombó és Giotto mindig igazság lesz és művészet marad. Épenugy megmarad értéknek, ami Manetben, Milletben, Renoirban halhatatlan. Nagybánya immár történelem. Az impresszionizmus végső bomlásából erős reakciók születtek, az expresszionizmus, kubizmus és hasonló társai. A neoprimitivizmus ágyából a konstruktív irányok alapjain talán egy új, a régiekkel rokon és mégis lehetőségekben tágasabb, új festészet fog felnővekedni. Ma még korai volna a jóslás. Egy olyan sorsdöntő állomásra visszatekinteni azonban, mint amelyet Nagybánya számunkra jelent, ha nem is egy alkalmi méltatás, vagy se-regszemle kapcsán, de céltudatos kutatással, elmélyedéssel és rekonstruálással

nemcsak, hogy lehetséges, hanem illik és kell.

Farkass Jenő dr.

Kozma Andor: Turán. Ősrege. 2. kiadás. Pantheon, Budapest. 1926.

Ritka dolog a mai világban, hogy egy epikus költemény néhány év alatt második kiadást érjen.

Kozma Andor eposza, a »Turán« ősrege, 1921-ben jelent meg először, a M. T. Akadémia kiadásában. Azóta a könyv egészen elfogyott, s mert az Akadémia szabályai értelmében egy művet csak egy kiadásban bocsát közre, a 2-ik kiadás a Pantheon Rt. izléses, komoly köntösből látott napvilágot.

A »Turán« Kozma Andor elismerésben gazdag költői pályájának egyik legjelentősebb állomása. Első nagyobb epikus alkotása volt, amelyet néhány esztendő múlva, a Zalán futása centenárius esztendejében követett a Honfoglalás.

A »Turán« két főrésze oszlik, az első főrész (Az áldás) 12, a második (Az átok) 17 rövidebb szakaszra tagolódik. Az első részben a turáni népek őséinek: Turnak születését, neveltetését és Urdung leányával, Mesével való házasságát beszéli el. A második részben a hatalmas turáni birodalom megalapításának egyes mozzanatait folynak le előttünk, majd Tur hét fiának (Hunor, Magyar, Som és Ugor ikrek, Turk és Tatar ikrek és Nap) viszálykodását és a hatalomért való versengését látjuk élesen megvilágított rapszodikus jelenetekben. A hét fiu versengése folytán a hatalmas birodalom felbomlik. Tur népe pusztulásakor látomást lát: népének küzdését, szenvedését a Kárpátok lejtőjén.

Ebbe a rövid vázlatba szorítható össze az a hatalmas anyag, amelyet Kozma egységes alkotássá igyekezett kerekíteni. Természetes, hogy a tárgy szétágazó, sokirányú volta miatt vannak a költeményben egyenetlenségek, van a mese vezetésében némi lazaság, az egységes főcselekményben néhány lényegtelen kitérés. De mindezt feledtetni az események gyors egymásutánja, a jelenetek változatossága, színessége, eleven-sége. A költemény egységes hatását fokozza az eseménysorozat szimbolikus jelentése, az az intelem, amely a mese végén, mint az egész költemény végső akkordja hangzik ki: a széthuzás, az egymás elleni acsarkodás a mi legnagyobb csapásunk. Ez az intelem a je-

len magyarjainak szól ezer esztendő távolából, minden turánok apjának, Tur-nak ajkáról.

A költemény fő érdemét mégsem a már említett jeles tulajdonságokban látjuk, hanem fantáziájában, nyelvében. Kozma egész turáni regekört teremtett, a népmesei és a tündéres elem oly szerencsés vegyítésével, hogy ebben a tekintetben méltán sorozható legkiválóbb epikusaink sorába. A költemény legfényesebb oldala pedig kétségtelenül bravuros verselése és tősgyökeres, tiszta, gazdag és színes magyar nyelve. Kozma Andor nyelve Arany János tősgyökeres magyar nyelvére emlékeztet, tele férfiassággal, kifejező erővel. Sorai könnyen folynak s az egyhangu epikus vers sem lesz unalmassá, ha Kozma Andor nemesen zengő magyar nyelven szól hozzánk.

Toth Lajos

Magyar földrajzi évkönyv az 1927. évre. Szerkesztette Teleki Pál gróf, Karl János és Kéz Andor. Kiadja a Magyar Földrajzi Intézet.

»Egészen bizonyos, hogy a földrajzot a nagyközönség szereti. Ez az érdeklődés a háború következménye, amely felkavarta, összekeverte, átgyúrta, egymáshoz közelítette a földgolyó minden pontján a népeket és fajokat; amely sok ezer embert vitt messze, ismert határain túl. De ez az érdeklődés következménye a háborút követő gazdasági harcoknak, az új országok kiaknázás-lehetőségeinek, az elpusztított területek helyreállításának a petroleumért, a gyapotért és általában az elsőrendű nyersanyagokért folytatott lázas küzdelemnek is.

Következménye a kifejlett és a távoltságokat legyuró automobilizmusnak és repülésnek, amelyek nemcsak az országokat, hanem a kontinenseket is közelebb hozták egymáshoz. Következménye a mozgóképnek, amely minden erőfeszítésével a Föld valódi lüktető, nyüzsgő és változatos életképét akarja naponként megszámlálhatatlan népe előtt vászonra vetíteni, lehetőleg a Földnek legmesszebb lévő és legtitokzatosabb zugait keresve fel.

Guillaume Grandidier és Stanislas Reislér a párisi Société de Géographie főtitkára és könyvtárosa

írják ezeket a mondatokat A háború utáni francia földrajz című tanulmányukban, mely előkelő helyet foglal el az évkönyvben, melyet a közönség valóban nagy érdeklődéssel és hásszonnal forgathat. A tudós szerkesztőknek, élükön Teleki Pál gróffal, a földrajztudomány viághirű magyar művelőjével, eleven és igen értékes tanulmányok összeállításával sikerült olyan érkönyvet összeállítaniok, amelyben nemcsak pontos adatokat találunk a csillagászati naptárra vonatkozóan, hanem élvezetes olvasmányokat is a földrajztudományok köréből. Az időszerű kérdések közül kiemelkedik Teleki Pál grófnak két nagyobb tanulmánya, az Egyesült Államok gazdasági világhelyzetéről és Magyarország világpolitikai és világ-gazdasági helyzetéről, melyet előadás-ként olvasott fel a berlini Magyar Intézet meghívására.

Cikkében, mely a német tudományos élet egyik legtekintélyesebb lapjában, a Zeitschrift für Geopolitikában is megjelent, azt bizonyítja, hogy Magyarország földrajzilag, geológiai, morfológiai, vizrajzi, klimatológiai, növényföldrajzi, sőt ornitológiai szempontból is tökéletes egység. Végig siet a magyar histórián, aláhuzza a török hódoltság utáni telepítések jelentőségét, melyek révén idegen nemzetiségeket csempésztek be határaink közt. A sokat hangoztatott erőszakos magyarosítás vádjára vonatkozóan kijelenti, hogy az elmagyarosodásnak nem a kormányzati intézkedések voltak az okai, hanem a gazdasági élet, az ipar, a kereskedelem fellendülése tette szükségessé a magyar nyelv használatának befogadását a nemzetiségek részéről.

Befejezésében leszögezi, hogy sem a kettős monarchia visszaállítását, sem a Duna konföderációt nem tartja megvalósíthatónak.

Ezen a tanulmányon kívül »A mult esztendő krónikája« címmel Kéz Andor foglalta össze a legújabb földrajzi eredményeket. Kogutowitz Károly a térképkészítés legújabb módjairól értekezik, Cholnoky Jenő a

közvetlenségről és térszíni formákról ír; Fodor Ferenc a közgazdaság tudomány egyetem tanára összefoglaló képet ad a magyar földrajz oktatásról. Az ifjúságnak szánt részben Xantus Jánosról (Bárany László), a bálnavadászatról (Karl János) és a szoboszlói csodaforrásról, (Hoffer András), találunk érdekes adatokat. Az értékes évkönyv sokat nyerne még ha, az egykori Zsebatlasz szokásos térképgyűjteményével a jövőben kiegészülne.

(—ni.)

**Ravasz László: „A magyar bánat,”
Sylvester kiadás. 1926.**

Ravasz Lászlónak, a költő-püspöknek, két ünnepi beszédét kapjuk e könyvben. Mindkét beszéd a magyar bánat szülötte: az egyiknek október 6-ika, a másiknak Mohács emlékezete adta az ihletet. A költészetté finomult beszédekben tragikus magyar lelkünk egyik lényeges vonásáról, a különös, titokzatos magyar bánatról és a szent magról beszél, amely a lecsönközött törzs sarjadó, gyenge hajtása még. Ennek a szent magnak drága ígérete, hogy, ha az Isten utját járjuk, fájdalmas kisebbségünkben sem veszíthetjük el a reményt, mert aki Isten pártján van, az néhányad magával is többség.

—gyó.—

**Áprily Lajos: Rasmussen hajóján.
Berlin. L. Voggenreiter kiadás. 62 o.**

Az erdélyi magány, az egyedüliség, az árvaság költője Áprily, a nagy elhagyatottságnak, a kínos, fárasztó magárahagyatottságnak tolmácsolója. Áprily a formák, a zeneiség virtuóza, a legtisztábban »Tavasza a házsongárdi temetőben« c. versben áll előttünk. Hangulatos képek sorozatában s a lírai elbágyadás finom érzékitésében vázolja elénk Apácai Cseri Jánosné törékeny alakját. Ebben a kötetében is szinte ontja a mesteri képeket, a természet friss, üde színeit; a hegytetők zugó dalával, a bükkcserjések suttagó áhítatával vannak tele versei. (Téli reggel.) A »Szeptemberi fák.« c. hangulatkép eleven színekkel festi a

haldokló természet életét. A nyárvéget és a koraősz megsemmélyesíti s frappáns hasonlatkapsolattal vadászatot állít elénk. Elégiának készült »Vers vagy te is«, a művész tragikus túsája, mely magasabb régiókba emeli s megvigasztalja kedvesét. A legmélyebbek és a legtisztább alkotások szimbolikus jelenetei.

Kozoca Sándor dr.

**Komáromi János: Pataki diákok.
Regény. Budapest. Stádium. 1926.**

Komáromi János e regényével ismét meggyőző erővel tett bizonyosságot tiszta művészetéről s ezzel megerősítette alkotó erejébe vetett hitünket. Sárospataki diákregegy századunk első éveiből. Elkésett hulláma annak az üdén, önfeledten mosolygó világnak, amely ősi magyar kollégiumok könnyü, kacagásra-készítő történeteivel szórakozott és nem kizozta magát véres problémákkal.

Komáromi a diákélet ezer örömét és bánatát, apró torzsalkodását s ártatlan csinyeit sok-sok szeretettel és meleg, közvetlen hangon meséli el itt nekünk.

Nyitrai N. László.

Három orvosi könyv.

A magyar orvostudományi irodalom ujra három standard művel gyarapodott.

Dr. Korányi Sándor báró, a Pázmány Péter Tudományegyetem nagynevű tanára, a III. számú belklinikai igazgatója, a német belorvostan kiválósága Schwalbe tanár gyűjteménye számára monografiát írt. A húgyszervek betegségei, diagnosztikai és therápiái tévedések és azok elkerülése a vese és a húgyutak megbetegedésénél címmel. Munkája rövid idő alatt két német, 1 spanyol, 1 olasz és a mostani magyar kiadást érte, ami bizonyítja, hogy az orvosközönség szívesen fogadta pompás munkáját, melyből kiesendül az a törekvés, hogy a belorvostan egységesítését annak minden részének közös biológiai alapja adja meg és hogy a diagnózis felállításánál a belorvosnak szem előtt kell tartania a diagnosztika szoros kapcsolatát a therápiával. A belorvosnak azonkívül tisztában kell lennie az ethiológiával és a gyógyító beavatkozások hatásmódjával.

A második dr. Kromayer E. berlini

orvosprofeszor »Bőr és nemi betegségek« címmel több kiadásban megjelent könyve, melyet Scholtz Gusztáv dr. ültetett át magyar nyelvre. Részletesen foglalkozik a különféle infekciók okozta pathológiás elváltozásokkal és tünetekkel, ezekkel kapcsolatosan ismerteti a legújabb gyógyítási eljárásokat.

A harmadik könyv a pécsi Erzsébet Tudományegyetem neves profeszorának Heim Pálnak kiváló gyermekgyógyászati előadásai alapján készült. Göttche Oszkár dr. egyetemi tanársegéd »Csecsemő- és gyermekgyógyászati repetitorium« címmel kíván mindenre kiterjedő összefoglalást adni a vizsgák előtt álló orvos-szigorlóknak.

Mind a három könyv a magyar orvostudományi munkák kiadása terén már is nagy érdemeket szerzett Novák Rudolf és Társa cég áldozatkészségét hirdeti.

iff. Antal István.

Bársony István: Az én világom. Elbeszélések. Bpest, Stádium 1926.

Novellák, leírások, rajzok a természet életéből; az író szavaival jellemmezve: egy természetimádó vadász írásai. Olyan ember műve, aki meg akar szökni a kultura elől és az őstermészethez menekül. Magyar ember alkotása, aki a magyar föld minden megnyilvánulásában ősi magyar tragédiákat és tipikus magyar vonásokat talál; szenvedélyes vadász elbeszélése, aki lélekzetviassafojtva várja a puskacső elé bukkanó vadat. Az olvasó abba az illúzióban ringathatja magát, hogy egy-két órára künn jár a mezőn, a nádasban, az erdőszélen, a lesen s érzi, hogy felüldíti az örök egészséget adó természet közelléte. A stílusa is tiszta, magyar, közvetlen, szemléletes, mint maga a természet.

Nyitrai N. László.

Bartóky József: Forgács. Budapest Sylvester kiadás. 1926. — 186 oldal.

A békevilág vármegyéjének és vidéki urainak élete finom és eleven rajzokban tükröződik vissza Bartóky József könyvében. A rövid írások Bartóky írói művészetén keresztül irodalmi értékű anekdotákká válnak, melyek hiven mutatják írójuk nemes egyéniségét: derüs világnézetét, őszin-

te jóságát, fajtája szeretetét s írói kiválóságait: könnyed elbeszélő készségét, zamatos magyarosságát, üde humorát, éles meglátását. Mindegyik darabja jellemző kép a magyar viszonyokról, emberekről; ezeknek üde, friss humorról való előadása teszi vonzóvá ezt az eredeti könyvet.

— gyó. —

Szöke Sándor: Percek hegyén. Versek. Az Aurora Kör M. I. T. kiadása, Budapest 1927.

Szöke Sándor első verseskötetét Herceg Ferenc meleg és szeretetteljes ajánló sorai vezetik be. Pedig a kötetnek alig van szüksége ajánló sorokra, mert a pályája kezdetén álló fiatal költő olyan értékes anyaggal indul útjára, amely biztosítja sikerét.

Szöke Sándor modern költő a modernnek minden affektációja, tulzott érzékenysége és halálvágya nélkül. Neki szép az élet, még akkor is, ha nem is neki jutott a pénz, hatalom, szerelem. Terveinek, az alkotás lázas, gyönyörű perceinek él. Lelkében örök melódiák zsonganak s a szenvedésben és a meg nem valósult álmokban is tud szépet találni. Érzélemléte világa gazdag, bár nem tág, de a szűk körön belül őszinte és közvetlen, tele meleg lírával. Az általános emberi érzéseket megkapó képekben tolmácsoló költeményeiből rokonszenves költői egyéniség bontakozik ki. Formakincse változatos, ritmusérzéke fejlett. Kár, hogy gyakran használja az ismétlődő sorokat, amivel a hangulat egységét semmi esetre sem biztosítja. Tudja értékesíteni a régi témákat és a régi formaváltozatokat is, kivált a »Faluban« című népdalszerű költeményében.

Természetes, hogy több nagy költő hatását ki lehetne mutatni költeményein, de megállapíthatjuk, hogy kötetében oly értékeket találunk, amelyek joggal engedik hinnünk, hogy Szöke Sándorban az új magyar líra egyik szép ígérete lesz.

h.s.

Goldsmith Olivér: A wakefieldi lelkész. 2 kötet. Fordította: Czeglédy Sándor. Sylvester kiadás. 1926.

Goldsmith Olivérnek, a XVIII. századi angol irodalom kiváló elbeszélőjének leghíresebb munkája »A wakefieldi lelkész.« Csorja Ferenc (1831.) és Ács Zsigmond (1878.) fordításai

után teljesen modern fordításban kerül most az olvasóközönség kezébe. Goethe modern idillnek nevezi, melynek főhőse, egy viléki prote tásn lelkész, egyesíti magában a világ három legnagyobb hivatását: lelkész, férj és családapa. Kiemeli nagy értékét, hogy egészen erkölcsös és a szó tiszta értelmében keresztény, megjutalmazza a jóakaratot, a helyes uton való maradáást, megerősíti az Istenbe vetett bizalmat hirdetve a jónak végső diadálát a rosszon. Richardsonnak, az erkölcsös regény megteremtőjének, lett folytatója Gojdsmitth A wakefieldi lelkész-szel, mely Dickens előtt a legkitünőbb elbeszélés. Minden későbbi angol regényíró mintául használta fel különösen jellemzési módját. Ebben a regényben jelenik meg először az élet pontos megfigyelése s ez készíti elő a realizmusnak az irodalomba való bevonulását.

—gyó.—

Csürös Zoltán: A fejedelem bujdosik. Elbeszélések. Sylvester kiadás 1926.

Csürös Zoltán ebben a kötetében husz rövidebb novellát, vagy inkább rajzot foglalt össze három ciklussá rendezve.

A novellák egy részét a világháborúra való visszaemlékezés és a háborus élmények születték, másrészükből pedig a széthuzást, a hatalomvágyat és az egymás ellen való acsarkodást ostromozza. Az előbbi csoportba (Porszemek a nagy viharból) tartoznak a legsikerültebbek. A másik két csoportba (A fejedelem bujdosik, Mohács) sorozott novellákban nagy szerepet játszik a véletlen, a misztikus elem és a vízió. A szerzőnek azonban nincs elég ereje ezeket a motívumokat ügyesen kihasználni és így néha olyan valószínűtlen helyzetek állanak elő, amelyek a legmerészebb fantáziával sem képzelhetők el. (Mese a szemüvegről).

A novellák tárgya változatos, nyelve könnyen folyó, tiszta és magyar. De nem tudja a mesét sokszor tervszerűen fejleszteni s alakjai még típusok, bár néhol törekszik az egyénítésre is. *h. s.*

Szikra (Gróf Teleki Sándorné): A tóparti remete. Regény. Franklin. Budapest 1926.

Regénynek jelzi az író »A tóparti remete«-t, pedig tárgya teljesen mese-szerű, hihetetlen, irreális történet, amely ma már nem dolgoznak fel sem regényben, sem novellában. A könyv végigolvasása után úgy érezzük, hogy az író figyelmen kívül hagyta a XX.-ik század regényirodalmát s mintául talán Beniczkyné Bajza Lenke írásait vette. Jellemrajz, lélekábrázolás, okozati összefüggés, mintha nem a legszükségesebb kellékei lennének a regénynek, felöltözötten, cifra bábuk romantikus véletlenek következtében játszáék el szentimentális szerepüket e könyvben.

Csodálkozunk, hogy Tormay Cecil, Kaffka Margit és Erdős René írásai után ilyen »regényt« indíthatott útjára a különben jónévű író.

—gyó—

SAJTÓHIBÁK:

oldal	sor	helyett	felélté
2	21	feltétele	„ augusztusa
3	13	augusztusra	„ tudja
4	30	tudják	„ karrierjét
4	31	karrierjüket	„ köszönheti
4	32	köszönhetik	„ egyéniségének
4	52	egyéniiségéhez	„ alkosson
5	46	fog alkotni	„ ahol
5	51	mint	„ 1855
16	cimben	1885	„ 1855

*Minden cikkért írója felel.
Kéziratokat nem adunk vissza.*

Felelős kiadó: Radnóti István.

Kiadótulajdonos:

Centrum Kiadóvállalat Részvénytársaság.
Budapest, IX. Köztelek-utca 1.

ORVOSOK, ORVOSTANHALLGATÓK, JOGÁSZOK

kizárólag

Novák Rudolf és Társa

szakkönyvkereskedéseiben vásárolnak

VIII. BAROSS-UTCA 28.

orvosi szakkönyvkereskedés

IV. EGYETEM-TÉR 5.

jogi szakkönyvkereskedés

Katalógusok bérmentve

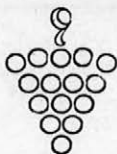
ZÁLOGCÉDULÁKAT

kiváltak. Ekszereket, brilliánsokat bárkinél drágábban vesz

SZÉKELY EMIL, Budapest Király-utca 51.

(A Teréz templommal szemben. Telefon.)

ELADÓ!

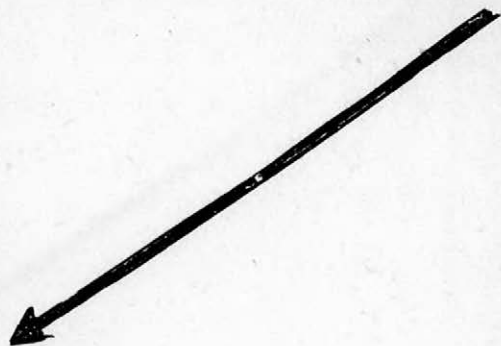
1 és 2 éves gyökeres szőlőoltványok, sima és gyökeres amerikai vadveszszők, több fajban gyümölcsfák, akác és gledichia csemeték

Építéshez
való
falazókő

o- **Árjegyzéket küld: -o**
Molnár Mihály
:-: **Abaujszántó** :-:

**Tűz-, jég-, betörés-, baleset-,
szavatossági és életbiztosítást**

c s a k a

**Gazdák
Biztosító Szövetkezeténél**

a magyar gazdatársadalom szintiszta
magyar biztosító intézeténél kössünk!

Igazgatóság: Budapest, IX. Üllői-ut 1. sz.

Vezérképviselőségek: Balassagyarmat: Rákóczi fejedelem-ut 36. — Debrecen: Ferenc József-ut 26-28. — Győr: Deák-ut 12. — Kaposvár: Fő-utca 31. — Nagykanizsa: Kazinczy-u. 43c. — Miskolc: Széchenyi-u. 35. — Pécs: Rákóczi-ut 11. — Szeged: Tisza Lajos-körut 38. — Székesfehérvár: Ferenc József-tér 9. — Szombathely: Széll Kálmán-utca 7. — Szolnok: Gorove-u. 2680.

Telefonszám 157.

Helyképviselők az ország minden egyes községében

ROYAL

**A szezon
legnagyobb
filmeseménye!**

**B H
E U
N R**

**Játsza
kizárólagos
joggal!**

APOLLO

**A
G
R
O
L
U
X**

**KÖZSÉGEKET ÉS MEZŐGAZDASÁGOKAT
VILLAMOSÍTÓ R.-T.**

**BUDAPEST, V. MÁRIA VALÉRIA-U. 19. I.
TELEFON: L. 988—96**

Községi villamosberendezések

Városi telepek

Uradalmi berendezések

Távvezetékek szerelése

**A FALU ORSZÁGOS FÖLDMŰVES
SZÖVETSÉG VILLAMOS OSZTÁLYA**

„TECHNIKA“

kő- és könyvnyomda, kiadóvállalat,
könyv-, papir- és rajzszerkereskedés részvénytársaság
BUDAPEST, I. KERÜLET, BUDAFOKI-ÚT 5. SZ.

SPECIÁLIS ÜZLET

építészeti, mérnöki művek és nyomtatványokban.

TECHNIKAI MŰVEK

sokszorosítása, bizományi kezelése
és kiadása.

LITOGRAFIÁJÁBAN

művészi kivitelben készülnek
plakátok, tervrajzok, térképek, levél-
papirfejnnyomatok, jegyzetek stb.

KÖRZÖK, LOGARLÉCEK, RAJZPAPIROK,

rajzszerkek, faárúk és vegyészeti
cikkek legnagyobb választékban.

NYOMTATVÁNYOKAT

modern kivitelben, mérsékelt áron
készít.

A „TECHNIKA“ kő- és könyvnyomda, kiadóvállalat, könyv-, papir- és rajzszerkereskedés részvénytársaság a technikai körök részvételével alapított és azok ellenőrzése mellett működik. — Napi bruttóbevételének egy részét a műegyetemi hallgatók segélyezésére fordítja.

Megnyilt és látványonsszámba
megy **Pfeifer Ferdinánd** (Zeidler Test-
vérek) nemzeti könyvkereskedés új helyisége, Buda-
pest IV. Kossuth Lajos-utca 5 (a Nemzeti Kaszinó
palotájában), ahol minden könyv beszerezhető. —
Szinházjegyarusítás. Telefon hívószámok: Könyv-
kereskedés: J. 59—33. Jegypénztár: J. 29—21.

A legolcsóbb, legnemzetibb, legtartalmasabb reggeli ujság a

MAGYAR UJSÁG

Szerkesztősége :
RÓZSA-UTCA 111. SZÁM.

Kiadóhivatala :
IRÁNYI-UTCA 21. SZÁM.

Előfizetési ára egy óra 3 pengő.

Egyes példány ára hétköznap 10 fillér, vasárnap 20 fillér.

Az Uj Élet könyvei első száma:

Ajtay Miklós:
Esztétikai imperializmus.

Az ujjászületett Európa útjáról ír egy külföldre szakadt fiatal esztétikus ebben a Párisban megjelent könyvben.

Ára 1 pengő.

K a p h a t ó

a kiadóhivatalban és az összes
könyvkereskedésekben.

A Faluszövetség képes havi folyóirata
a „F A L U”

Szerkesztik: BODÓ JÁNOS és dr. BODOR ANTAL

Főmunkatársak: BUDAY BÁRNA és dr. STEINECKER FERENC

A nyolcadik évfolyamába lépő „Falu” lap falvaink multjának, mai helyzetének és törekvéseinek hű tükré, jövőbeli előhaladásának bátor szószólója és biztos eszköze.

A város iparát, kereskedelmét és kulturáját erősíti az, aki a falu termelését és ezzel vásárlóerejét fokozza, a falu művelődését és ezzel kulturigényeit növeli s a multban elhanyagolt falut minden téren haladásra serkenti. Főbb rovatok: Művelődés. Gazdaság. Egészségügy. Testnevelés. Községfejlesztés. Szépirodalom, stb.

Előfizetési díj félévre: 4 Pengő. Kiadó V. Zoltán-utca 8. sz.

Elemi polgári és gazdasági iskolák, népházak, gazdakörök számára a Faluszövetség által a közoktatásügyi minisztérium jóváhagyásával magyarázó szöveggel s részben több színnyomásban kiadott faliképek. Tárgyak: Egészségügy, anya- és csecsemővédelem. Méhészet. Baromfitenyésztés. Állattenyésztés. Gyümölcs-zöldség- virágkertészet. Gyógynövények. Népviseletek és népszokások. Hazai és külföldi állatfajták. Honismertetés.

A 70 táblából álló egész sorozat ára 40 Pengő.

Kérje a „Falu könyvtára” könyvkiadványainak jegyzékét!

ORVOSOK, ORVOSTANHALLGATÓK, JOGÁSZOK

kizárólag

Novák Rudolf és Társa

szakkönyvkereskedéseiben vásárolnak

VIII. BAROSS-UTCA 28.
orvosi szakkönyvkereskedés

IV. EGYETEM-TÉR 5.
jogi szakkönyvkereskedés

Katalógusok bérmentve

ZÁLOGCÉDULÁKAT

kiváltak. Ekszereket, briliánsokat bárkinél drágábban vesz

SZÉKELY EMIL, Budapest Király-utca 51.

(A Teréz templommal szemben. Telefon.)

Manapság minden kutató szem

örömteljes csodálkozással pihen meg

PFEIFER FERDINAND

(ZEIDLER TESTVÉREK)

látványosságnak is beillő ujonnan berendezett,

dusan felszerelt könyvkereskedésének

kirakatain

Budapest, IV. Kossuth Lajos-u. 5.

(Nemzeti Casino palotájában)

Fennáll 1841 óta.

Telefon: József 59—33

Színházjegyarusítás Budapest összes színházaiba.

Telefon: József 29—21

„UFA“ Filmszínház

Március 10-től:

A sejk fia

Rudolph Valentino

Bánky Vilma

Ufa, Kamara, Omnia.

**A
G
R
O
L
U
X**

KÖZSÉGEKET ÉS MEZŐGAZDASÁGOKAT
VILLAMOSÍTÓ R.-T.

BUDAPEST, V. MÁRIA VALÉRIA-U. 19. I.
TELEFON: L. 988—96

Községi villamosberendezések

Városi telepek

Uradalmi berendezések

Távvezetékek szerelése

A FALU ORSZÁGOS FÖLDMŰVES
SZÖVETSÉG VILLAMOS OSZTÁLYA

ROYAL

1927.
március 31-től

Bonaparte Napoleon

a korzikai sas

Dráma Napoleon idejéből 10 felvonásban

Az éjjéli párhaj

(Carina Bell, Einar Hanson)

APOLLO

Magyar Telefon Hirmondó és Rádió R. T.

(a budapesti rádió adóállomás birtokosa)

ELADÁSI OSZTALYA. IV. HARIS-KÖZ 1.

Teljes rádió vevőberendezések, alkatrészek, laboratorium.

Antennaszerezések stb.

Mielőtt rádiókészüléket vesz, forduljon tanácsért cégünkhöz!

TUZA ISTVÁN

angol uri-szabó

BUDAPEST, VIII. MÁRIA TERÉZIA-TÉR 3.

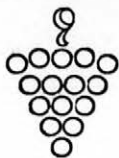
TELEFON JÓZSEF 75—93

K É S Z I T:

sport, zakó, és estélyi öltönyöket, felöltő és átmeneti kabátokat, úgy saját, mint hozott anyagból, elsőrendű kivitelben és szolid árak mellett.

Egyetemi hallgatóknak árengedmény!

ELADÓ!

1 és 2 éves gyökeres szőlőoltványok, sima és gyökeres amerikai vadveszszők, több fajban gyümölcsfák, akác és gledichia csemeték

Építéshez
való
falazókő

o- Árjegyzéket küld: -o
Molnár Mihály
:-: Abaujszántó :-:

Minden kapható

magyar és külföldi
könyvet

gyorsan és pontosan szállít

a „**Studium**“
könyvesbolt

Budapest IV. Múzeum körút 21.
Telefon: József 123 — 28.

Erdélyi könyvek
főbizományosa.

A Faluszövetség képes havi folyóirata

a „F A L U“

Szerkesztik: BODÓ JÁNOS és dr. BODOR ANTAL

Főmunkatársak: BUDAY BÁRNA és dr. STEINECKER FERENC

A nyolcadik évfolyamába lépő „Falu“ lap falvaink multjának, mai helyzetének és törekvéseinek hű tükré, jövőbeli előhaladásának bátor szószólója és biztos eszköze.

A város iparát, kereskedelmét és kulturáját erősíti az, aki a falu termelését és ezzel vásárlóerejét fokozza, a falu művelődését és ezzel kulturálgényeit növeli s a multban elhanyagolt falut minden téren haladásra serkenti. Főbb rovatok: Művelődés. Gazdaság. Egészségügy. Testnevelés. Községfejlesztés. Szépirodalom, stb.

Előfizetési díj félévre: 4 Pengő. Kiadó V. Zoltán-utca 8. sz.

Elemi polgári és gazdasági iskolák, népházak, gazdakörök számára a Faluszövetség által a közoktatásügyi minisztérium jóváhagyásával magyarázó szöveggel s részben több színnyomásban kiadott faliképek. Tárnyuk: Egészségügy, anya- és csecsemővédelem. Méhészet. Baromfitenyésztés. Állattenyésztés. Gyümölcs-zöldség-virágkertészet. Gyógynövények. Népviseletek és népszokások. Hazai és külföldi állatfajták. Honismertetés.

A 70 táblából álló egész sorozat ára 40 Pengő.

Kérje a „Falu könyvtára“ könyvkiadványainak jegyzékét!